

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №9 (61)
(верасень)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС	
«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё верасня	c. 2.
«ПАЭЗІЯ»: новыя вершы Сяргея ЗАКОННІКАВА	c. 3.
«ПАДЗЕІ»: Беларускія літаратары на кніжным форуме У Гётэборгу	c. 4–5.
«ПАЭЗІЯ»: новыя вершы Уладзіміра АРЛОВА	c. 6.
«ЮБІЛЕЙ»: Аляксандар ТАМКОВІЧ пра Ніла ГЛІЕВІЧА	c. 7.
«ЭСЭ»: занатоўкі рэзумуаў, згадак, заўгаў да прачытанага ад Ніла ГЛІЕВІЧА	c. 8–9.
«ПАЭЗІЯ»: вершы Сержкука СЫСА	c. 10.
«ПРОЗА»: апавед «Няспыннае маўленне» Сяргея КАЛЕНДЫ	c. 11.
«ЗАПІСЫ»: з «Начных нататак і фасцэй» Уладзіміра СЛУЧЫКАВА	c. 12.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: Ліна КАСТЭНКА пра юбілей незалежнасці	c. 13.
«КРЫТЫКА»: пра апошнія кнігі Івана ЛАГІНОВІЧА і Аляксандра СТАНЮТЫ	c. 14.
«ІНТэрв'Ю»: малады празаік Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА	c. 15.
«СВЕТ»: агляд літаратурных падзеяў замежжа	c. 16.

► РОЗГАЛАС

СЦЯГ НА ПЛОШЧЫ СВАБОДЫ

Уладзімір СЛУЧЫКАЎ

Наш парк

Велешаноўны старшыня Беларускага фонда культуры Уладзімір Аляксандравіч Гілеп выказаў быў ініцыятыву перайменаваць сталічны парк імя Максіма Горкага ў парк Сымона-музыкі. Хапелася б крыху паразважаць з гэтае нагоды.

Некалькі гадоў выхоўваўся я ў дзіцячым садку № 32 Беларускай чыгункі, а цяпер, так уж надарылася, маё месца працы — у тым са́мым доме на вуліцы Фрунзе, што парку імя Максіма Горкага.

Як і тысячам мінчукоў, стаўся гэты парк адным з улюблёных месцаў адпачынку, а бывала, і натхнення. Але назва ягоная бянтэжыла даўно. Мабыць, ва ўсім былым Саюзе дзіцячыя паркі чамусыці наслід імя «прапетарска́га», але не скажаць каб дзіцячага пісьменніка. Ён што, больш за іншых літаратараў любіў паркі? Або штосьці істотнае зрабіў ён для росквіту нашага парка?! Куды больш лагічна было б называць парк у гонар братоў Грым, Ханса Крысціана Андерсена, Льюіса Кэрала або Шарля Перо.

А нашаму парку абсолютна правільна было б надаць імя аўтара кнігі «Другое чытанне для дзетак беларусаў», якая ў многім вызначыла змест і накірунак беларускай дзіцячай літаратуры. Гэта дало б мажлівасць яшчэ раз уганараваць слыннае імя Якуба Коласа, які з 1927 года меў дом на тэрыторыі цяперашняга парка паўтара дзесяцігоддзя, ажно да трагічнага 1941-га. Наш класік, зразумела, не толькі жыў там, але і задумваў, пісаў свае несмяртныя творы. Дзякаваць Богу, у якасці напамінку пра гэта на будынку дырэкцыі парка гадоў пяць вісіць адліты ў метале памятны знак.

Думaeцца, што вельмі сімвалічна было б, каб на абодвух берагах Свіслачы, на два бакі ад праспекта Францыска Скарыны мясціліся сквер і парк з імёнамі нашых класікаў, гэтаксама як у нашае літаратуры стаяць поруч Янка Купала і Якуб Колас. Акрамя таго, і беларускі Дом літаратара стаў бы «прывязаны» да парка з айчынным літаратурным імем.

А вось «парк імя Сымона-музыкі» гучыць і ўспрымаецца куды горш.

Па-першое, далёка не кожны з бачыкоў здолеет расказаць дзіцяці пра героя Коласавай паэмі. Па-другое, непазбежны будуць памылкі, як мінімум, у вымаўленні. Сам быў сведкам таго, як

Фота аўтара

у самалёце хлапчук-школьнік двойчы схібіў у націсках, калі, трymаючы папяровы пакуначак, спытаўся ў сваёй маці: «А што такое «Цукáр-пясок»?

А са скульптурнай выявай Максіма Горкага нічога не трэба рабіць — хай сабе сядзіць Аляксей Максімавіч. Хопіць у парку месца і яму, і Констанціну Цыялкоўскому. Хаця пры планетарыі больш цешыла б мяне выява нашага выдатнага мастака і мысляра, аўтара трактата «Нябесныя бегі» Язэпа Драздовіча або сусветнавядомага вучонага ў галіне астранаўтыкі Барыса Кіта.

А з цягам часу скульптары з архітэктарамі знайшлі б месца і на выдатны помнік народнаму паэту Беларусі пад шатамі сосен, якія яшчэ памятаюць песняра.

Свабода і дэмакратыя

Фотавыставу пад такой назвой венгерскай амбасадзе забаранілі правесці ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, бо прысвячалася яна 53-й гадавіне рэвалюцыі 1956 года, а таксама Дню аўгустынскія Венгерская рэспублікі ў 1989 годзе.

Больш за тое, рабіліся і актыўныя спробы сарваць таксама афіцыйныя прыём, на які ўжо быў

разасланыя запрашэнні больш як дзвюмстам асобам. За восем дзён да пачатку мерапрыемстваў, нягледзячы на папярэдняе дамоўленасці, намесніца дырэктара «дыяманта» па наўкуковай работе і сувязях з грамадскасцю распавядала Надзвычайнаму і Паўнамоцнаму паслу Венгерскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Феранцу Контру пра дажджы, што нібыта залілі галерэю канферэнц-залаў, і што сцены заняты іншай экспазіцыяй. Давялося амбасадару ўладкаваць ситуацыю з дапамogaю міністрафу культуры і замежных спраў!

Насамрэч падлога аказалася сухою, а на сценах віселі здымкі, якія нельга было назваць ані дакументальнымі, ані мастацкімі! Але рэха дыпламатычнага скандалу пралунала і напачатку прыёма — пасля прывітальнага слова спадара амбасадара да мікрофона так і не выйшаў аніводзін прадстаўнік з беларускага Міністэрства замежных спраў!

А фотавыставу, якая, дарэчы, прайшла ў Расіі і ва Украіне і якой забарона зрабіла шыкоўную рэклamu, гасцям у пэўнай ступені кампенсаваў каталог «Свабода і дэмакратыя. Венгрыя ад падзення жалезнай заслоны да далучэння да Шэнгенскай зоні».

Мабыць, не пад густ цяперашнім ідэолагам фотадакументы з калонамі савецкіх танкаў у цэнтры Будапешта ці з залпамі па мірных дэмантрантах каля Парламента. Мабыць, не даспадобы ім абзац «Падчас другой сусветнай вайны Венгрыя была акупаваная Савецкай арміяй. Гэта акаўчнасць амаль на пяць дзесяцігоддзяў вызначыла лёс Венгрыі: камуністычнае партыя ўсталявала таталітарную дыктатуру сталінскага тыпу. Гэты перыяд быў ахарнтырызованы безумоўным служэннем інтэрсам Савецкага Саюза, культам асобы генеральнага сакратара партыі Маціаша Рокаша, інсіяніраванымі судовымі працэсамі, фарсіраванымі развіццём індустрыі, давядзеннем сялян да галечы, нявечаннем культуры і пераследам царквы».

А можа, не пад нораў сённяшнім інзірам такі радкі: «Рэвалюцыя 1956 года пачалася з дэманстрацыі будапешцкіх студэнтаў 23 кастрычніка, а потым ахапіла ўсю краіну. Кіраўнік Венгерскай Сацыялістычнай Рабочай Партыі Янаш Кадар з дапамогай савецкай арміі задушыў рэвалюцыю, аднавіў дыктатуру і распачаў жорсткія рэпресіі. Больш за 300 чалавек быў пакараны смерцю, а ў тым ліку і прэмьер-міністр рэвалюцыі Імрэ Надзь. 22 тысячи быў кінуты за краты і блізу 200 тысячаў венграў пакінулі краіну»?..

Адназначна вынікае, што нягледзячы на рытарычныя заляцінні з Еўразізам, на самой справе непатрэбныя сённяшнія беларускай уладзе ані свобода, ані дэмакратыя, ані іншыя еўрапейскія каштоўнасці. Яна іх прости панічна байцца!

Агульнацянальная і... дэтэрміновая

Каля вясімі гадзін раніцы пазваніў Валодзя Падгол, сказаў, што на конкурсе перамог мой варыянт тэкста дыктоўкі.

Гэта парадавала, бо Багушэвіч «Прадмова» да паэтычнага зборніка «Дудка беларускай» — тэкст высокамастацкі, пафасна-публіцыстычны і разам з тым лірычны, рымтічны, афарыстычны. Эмацыйныя нібыта казань і адначасна празрысты, даступныя, даходлівы.

Мабыць, нездарма, як прыйшла мне «Прадмова» ў голаў ў якасці агульнацянальной дыктоўкі, так і сталася пераможца.

Але крыху засмуцілі скарачэнні і адпактаваны іншых арганізатарав дыктоўкі. І калі першае прыняў з

разуменнем, дык знятых апошніх радкоў Багушэвічавага шэдэўра вельмі шкадаваў. Але жёсць і такое паняцце, як «палітычнае карэктнасць». Наўрадці ўпадабалі бамбасадары суседніх краін такія слова нашага класіка: «Можа хто спытае: гдзе ж цяпер Беларусь? Там, братцы, яна, гдзе наша мова жывець: яна ад Вільні да Мазыра, ад Віцебска за малым не да Чарнігава, где Гродна, Мінск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчкаў і вёсак...».

Дарадца Надзвычайнага і Паўнамоцнага Амбасадара Летувы спадар Дарыпос Віткаўскас і прэс-сакратарка пасольства Польшчы Моніка Садкоўская першыя прыйшлі на сядзібу Таварыства беларускай мовы. Прыйшлі пісаць дыктоўку датэрмінова, як і некаторыя іншыя дыпламаты, бо на 23 сакавіка, на Вялікі дзень, калі меркаваўся асноўны тур нашае дыктоўкі, планавалі ад'ехацца на радзіму.

Але ж перад самай дыктоўкай была наладжана і паэтычная імпрэза. Часовы павераны ў справах Славаччыны Любамір Рэгак прачытаў свой пераклад на беларускую (!) мову верша Паўла Орсага «Гvezdasla...». Гучала па-беларуску єўрапейская паэтычнае класіка — верши пра родную мову чыталі пасол Украіны Ігар Ліхавы, а таксама дыпламаты Дарыпос Віткаўскас і Моніка Садкоўская. А Часовы павераны ў справах Вялікабрытаніі Найджэл Гулд-Дэвіс дэкламаваў па-ангельску адзін з купалоўскіх санетаў.

Шкадавалі, што не змагла ўдзельнічаць у імпрэзе пасол ЗША Карэн Сцюарт, якая мерылася чытаць па-беларуску «Больш аб правах...!» Але пісаць замест яе на спецыяльна аддрукаваным бланку «Першая агульнацянальная дыктоўка па беларускай мове. 90 гадоў Беларускай Народнай Рэспубліцы» прыехаў першы сакратар амерыканскай амбасады Луіс Хрышак.

Пісаць пад бясконція штаўчкі і бліскайкі рэпарцёрскіх фотаапаратуў і пад аўтактыкамі кінакамер было нялёгка, але намеснік старшыні ТБМ Людміла Дзіцэвіч дыктувала хораша, і атмасфера ўсталявалася святочная, але і разніволеная — з экспромтамі, жартамі і прыбабунькамі. Часам гучалі воклічы: «Кіраўнік інфармацыйнага агенцтва БелПАН Алесь Ліпай, не падглядайце, не спісайце ў кіраўніка аддзялення пасольства Швецыі Стэфана Эрыксана!» або «А галоўны рэдактар «Народнай волі» Іосіф Сярэдзіч друкую ў сваёй газете слова «Бог» з малой літары!».

Працяг на стар. 20 (12) ▶

► ДРУК

53-І НУМАР «ДЗЕЯСЛОВА»

**У летнім нумары літаратурна-
мастакага часопіса «Дзеяслou»
— новыя паэтычныя падборкі
ад Сяргея Законнікава, Віктара
Жыбуля, Ірыны Бельскай.**

Празаічную частку выдання склалі пачатак рамана Ігара Бабкова «Партрэт мастака, нябачны ў сутонні», навэлы Алеся Гузуна, а таксама «Бесты-арый майго савецкага дзяцінства» Людмілы Рублеўскай. Пераклад апавядання Графа дэ Лотрэ-мона «Песні Мольдарора» для часопіса ажыццявіў

Дэмітры Серабракоў, а вершы амерыканца Іллі Камінскага па-беларуску перастворыла Вальжына Морт.

Акрамя таго, у выданні змешчаныя гутаркі з сёлетнім юбілярам Генадзем Бураукіным і Дэмітрем Плаксам, адным з аўтараў літаратурно-музычнага праекту «Регашкоды і Націскі». Дарэчы, кружэлку праекту атрымае ў падарунак кожны чытак новага «Дзеяслова».

У рубрыцы «Крытыка» пра апошнюю книгу Сяргея Календы піша Марына Весялуха, Леанід Галубовіч дзеліцца ўражаннямі ад дэбютнага зборніка паэзіі Віталя Рыжкова.

Цалкам са зместам нумара можна пазнаёміцца на сایце выдання.

У аздабленні вокладкі скарыстаныя ілюстрацыі Алены Шлегель.

Ул. інф.

«ПЕРАШКОДЫ І НАЦІСКІ»

**Грамадская кампанія
«Будзьма беларусам!»
прэзентуе новы праект
— гукавую гульню
«Перашкоды і націскі»,
якая ўяўляе сабой творчае
спаборніцтва паміж
пісьменнікамі і музыкай.**

Чытае свае творы беларускі пісьменнік з Швецыі Дэмітры Плакс, за музыку і перашкоды адказвае лідар гурту «Drum Ecstasy» Філ Чымыр. Стылістичную прыналежнасць працы дагэтуль не змагаюць ні музычныя крытыкі, ні мастацтвазнаўцы.

У «Перашкодах і націсках» задавальненне з энергастратамі супала ў значайнай ступені, — пазначае Дэмітры Плакс, — але эта збольшага заслуга Філа, як музыкі, і Андрэя Жукава, гукаржыхысёра. Мая заслуга ў тым, што мне, мяркуючы па выніку, удалося «завесіці» іх на творчую працу.

Праект быў упершыню прадстаўлены публіцы падчас Дзён Швецыі ў Беларусі і на сایце кампаніі www.budzma.org. Цяпер жа даведацца, хто стаў пераможцам музычна-літаратурнага спаборніцтва — літаратар Плакс ці музыка Чымыр — і што атрымалася ў выніку, змогуць чытачы часопіса «Дзеяслou», чарговы нумар якога з'яўляўся ў продажы.

Асаблівую цэліну рэалізаваному праекту дадае, на думку аўтараў ідэі выдання, неабходнасць самастойна выразаць вокладку з адной са сторонак часопіса. У час, калі замест звычайных «saveas» ды «like» спажывец робіць хоць на крок болей да прадукту творчасці — гэта ўжо перамога.

Прэс-служба грамадской культурніцкай кампаніі
«Будзьма беларусам!»

ТРЭЦЯЯ КНІГА ПРА МУМІТРОЛЯЎ

**У выдавецтве Змітра Коласа выйшла
чарговая кніга фінскай пісьменніцы
Тувэ Янсан па-беларуску — «Каплюш
чарадзея» (пераклад Алеся
Башарымавай). Гэта самая вясёлая,
летняя і дзіцячая аповесць пра
жыхароў Мумідола.**

...Жудасная і чароўная знаходка Сніфа — чорны цыліндр Чарадзея — робіць лета ў Мумідоле неверагодна дзвіносным, захапляльным і небяспечным. То, што паляжыць нейкі час у цылінды, ператворыцца ў... ніколі нельга ведаць загадзя, у што! Хто ведае, чым зрабіліся яечныя шкарлупінкі, кінутыя на дно капелюша? У каго ператварыўся Мумітроль, які сківаўся пад капелюшом, і мурашыны леў, якога завабілі туды падманам?.. Пра гэта юны чытак зможа даведацца з кнігі — разам з тым, як правільна лавіць мамлюкоў, што можна знайсці на незаселеным востраве, чаму варта асцерагацца хаціфнатаў, чаго шукае халодная і страшная Морра, а чаго — самотны і няшчасны Чарадзей...

Нагадаем, што Зміцер Колас ужо выдаў дзве муміаповесці: «Маленькія тролі і вялікая паводка» (пераклад Насты Лабады) і «Камета над далінай мумітровляў» (пераклад Алеся Башарымавай і Насты Лабады). Чытачы, што цярпіва (ци нецярпіва) чакалі працягу прыгодаў мумісам і яе сябrou, нарэшце змогуць радавацца і спяляць хвасты бантам. Кніга ў хуткім часе мусіць паступіць у продаж праз сетку кніжных крамаў «Белкнігі».

prajdzisvet.org

► АКЦЫІ

БЕЛАРУСКАЯ БІБЛІЯТЭКА БРАЦІСЛАВЫ

**Кіраўнік незалежнага Саюза
беларускіх пісьменнікаў
Алеся Пашкевіч звярнуўся
да літаратараў з заклікам
передаць свае кнігі для
беларускага аддзела
міжнароднай бібліятэкі
Славацкага ПЭН-цэнтра.**

Гісторыя гэтага аддзела пачалася ў сакавіку 2011 года, калі ў Браціславе праходзіла міжнародная канферэнцыя па глабальнай бяспечы. Тады ў межах канферэнцыі яе ўдзельнікі выйшлі ў пікет на алею славацкага паэта Гвядзаслава з партрэтамі беларускіх палітзняволеных. На мітынгу выступіў, у прыватнасці, міністр замежных спраў Славакіі Мікулаш Дзуринда.

Па межамі канферэнцыі адбылася прыватная сустрэча кіраўніка ПЭН-цэнтра Славакіі Густава Мурына з прадстаўніком беларускай дэлегацыі Уладзімірам Падголам. Славацкія літаратары папрасілі дапамогі ў стварэнні ў іхнія бібліятэцы беларускага аддзела. Праз месяц першую сотню кніжак беларускіх пісьменнікаў кіраўнік Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Пашкевіч, сябры ради паэта Сяргей Законнікав і сябры ПЭН-цэнтра Уладзімір Падгол перадалі ў амбасаду Славакіі ў Мінску, а амбасадар Марыян Сэрватка пераслаў іх у Браціславу.

Амбасадар Славакіі ў Беларусі Марыян Сэрватка (справа) і старшыня ПЭН-цэнтра Славакіі Густаў Мурын

24 жніўня ў цэнтры старой Браціславы ў грамадска-культурным цэнтры прайшла першая прэзентацыя бібліятэкі ПЭН-цэнтра Славакіі. На ёй быў прадстаўлены беларускі аддзел. Уладзімір Падгол распавёў пра арыштаваныя кнігі беларускіх аўтараў, у прыватнасці, пра 40 кніжак паэзіі Уладзіміра Някляева, якія зняволілі спецслужбы з бібліятэкі самога паэта і кандыдата ў прэзідэнты, а таксама пра кнігу Алеся Бяляцкага. Была прадстаўленая кніга Уладзіміра Падгола «Куля для прэзідэнта» — урыўкі з яе чыталі аўтар і славацкія акторы. Амбасадар Славакіі ў Беларусі Марыян Сэрватка прэзентаваў кнігі, выпушчаныя ў Мінску пры падтрымцы

амбасады, у тым ліку беларуска-славацкі размоўнік. Цягам вечарыны гучалі таксама песні беларускіх паэтаў па-славацку. Пры аблеркаванні далейшых планаў супрацоўніцтва ўзнікла ідэя выдання антalogіі славацкай беларускай літаратуры.

Кіраўнік ПЭН-цэнтра Славакіі Густаў Мурын звярнуўся да беларусаў з просьбай аб дапамозе ў пашырэнні кніжнага фонду беларускага аддзела бібліятэкі. У сувязі з гэтым Саюз беларускіх пісьменнікаў просіць суайчыннікаў пераглядзець свае бібліятэкі і ахвяраваць кнігі ў Браціславу.

Кантактны тэлефон Саюза беларускіх пісьменнікаў — (017) 200-80-91.

naviny.by

ПАДАРУНАК МАГІЛЁВУ

У будынку магілёўскай ратушы 2 верасня адбылася прэзентацыя кніг і музейных экспанатаў, перададзеных у дар Magilёvu кіраўніком Федэральнае нацыянальна-культурнай аўтаноміі «Беларусы Расіі», пісьменнікам, журналістам і дзяржаўным дзеячам Расійскай Федэрациі Валеруем Казаковым.

Магілёўскія бібліятэкі і музей гісторыі горада атрымалі ў дар ад беларуса, народжанага на Магілёўшчыне, чатыры тамы факсімільнага выдання летапіс-

нага зводу «Падручнік жыцця для царскіх дзяцей», факсімільнае выданне Баркулабаўскага летапісу, стараверскі крыж і два клоны, верагодна, ад дзвярэй магілёўскіх

храмаў, шахматы з постацямі, якія сімвалізуюць войскі Пятра I і Карла XII.

«Гэта вяртанне нацыянальных каштоўнасцяў, якія мы гублялі на працягу стагоддзяў толькі таму, што мы не з'яўляліся суб'ектамі гісторыі. Цяпер мы самастойная нацыя. Цяпер мы збіраем, адраджаем культурна-гістарычную спадчыну», — заявіў на прэзентацыі дырэктар музея гісторыі Магілёва Аляксей Бацюкоў.

БелаПАН

► СУСТРЭЧЫ

ВЫДАВЕЦКІ СЕМІНАР

Дзеякі Вышаградскай групы наведала дэлегацыя беларускіх незалежных выдаўцуў.

У галерэі «Артатэка» гарадской бібліятэкі Браціславы прайшла дыскусія на тэму «Выдавецкі бізнес у Славакіі (невялікія выда-

вецты, іх роля і функцыянаванне на рынку; аўтарскія права; маркетынг і распаўсюд» з удзелам Attila Agoston (выдавецтва «Kalligram»),

Дыскусія ў галерэі «Артатэка»

Albert Marenčin («Marenčin PT»), KK Bagala (literarniklub.sk).

Наведалі ўдзельнікі семінара і буйныя выдавецтвы «Ikar» і «Slovart».

У чэшскім Брно праца працягвалася ў выдавецтве «Vétrné mlýny» і ў рэдакцыі часопіса «RozRazil».

У кангрэс-зале тэатра «Husa na provázku» быў арганізаваны круглы стол на тэму «Выдавецкая справа ў Беларусі».

Гаворку «Выдавецкі бізнес у Брно» правёў Marek Sečkař (Host), а міні-лекцыю «Чэскія кніжныя рынак, чытачы і электронныя публікацыі» пра чытач Pavel Řehořík (выдавецтва «Vétrné mlýny»).

Пасля прагляду двух дакументальных фільмаў зцыклу «Беларусь ёсць пазэй» адбыўся абмен думкамі на тэму «Літаратура і кіно» (фільм і реклама; эканамічны бок дзейнасці выдавецтва), а на заканчэнні быў рэпрэзентаваны найбольш вядомыя сучасныя чэскія аўтары і найблыш папулярныя кнігі.

Хочацца спадзявацца, што ў выніку семінара з'яўліца новыя пераклады, публікацыі і выданні.

Уладзімір Січыкаў

ВЕРШЫ

ГЛЕДЗЯЧЫ ПРАЎДЗЕ Ў ВОЧЫ

16 верасня вядомы беларускі паэт, грамадскі дзеяч, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, сябар Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў Сяргей ЗАКОННІКАЎ адзначыў свой 65-гадовы юбілей.

Жадаем Сяргею Іванавічу здароўя і радасці, шчыра зычым, каб «радкоў маланкі» ў ягонай творчасці «бліскалі» яшчэ доўгія шчаслівія дзесяцігоддзі і каб да стогодавага веку не стамляўся ён «лавіць і занатоўваць свято!»

Сяргей ЗАКОННІКАЎ

Зязюля кувае

Зязюля кувае...
А ты памаўчы,
Цярпіва сачы, як на ўсю далячынь
Разносіца вольна пышчотна рэха.
Вяшчунню, што век нам жадае злічыць,
Не трэба палохаць ні плачам, ні смехам.

Травой зелянене магільны грудок,
У заўтра імкненца дзвіцячы слайдок —
Нікому зямля не становіца мулкай...
Мне помніца матчынай песні радок:
«Ай, што за думкі ў шэрай зязюлькі?»

Падзол

Яго прыцягненне адчуў у маленстве,
Як пешкі хадзіў пад стол.
Людзей дзеля лусты да поту ўкленчваць
Змушае шэры падзол.

Лягчай пад сонцам расці з чарназёму
Румянным, як карабок,
Але ж у бязмежжы касмічнага Дому
У кожнага свой куток.

Няшчодры, ды твой,
Ён — пад намі,
Над намі...
Жыццё — някепскі прыкол...
Любою чапляюся, як каранямі,
За вечна родны падзол.

Па адным

У свеце зменлівым, зямным
Заведены расклад нязводны —
Мы паміраем па адным,
А не паромні,
Не паўзводна.

Мне ў гэтym бачыцца якраз
Усеадымнае сіроцтва,
Бо мы праз час
І час праз нас —
Ляцім асобна і смяротна...

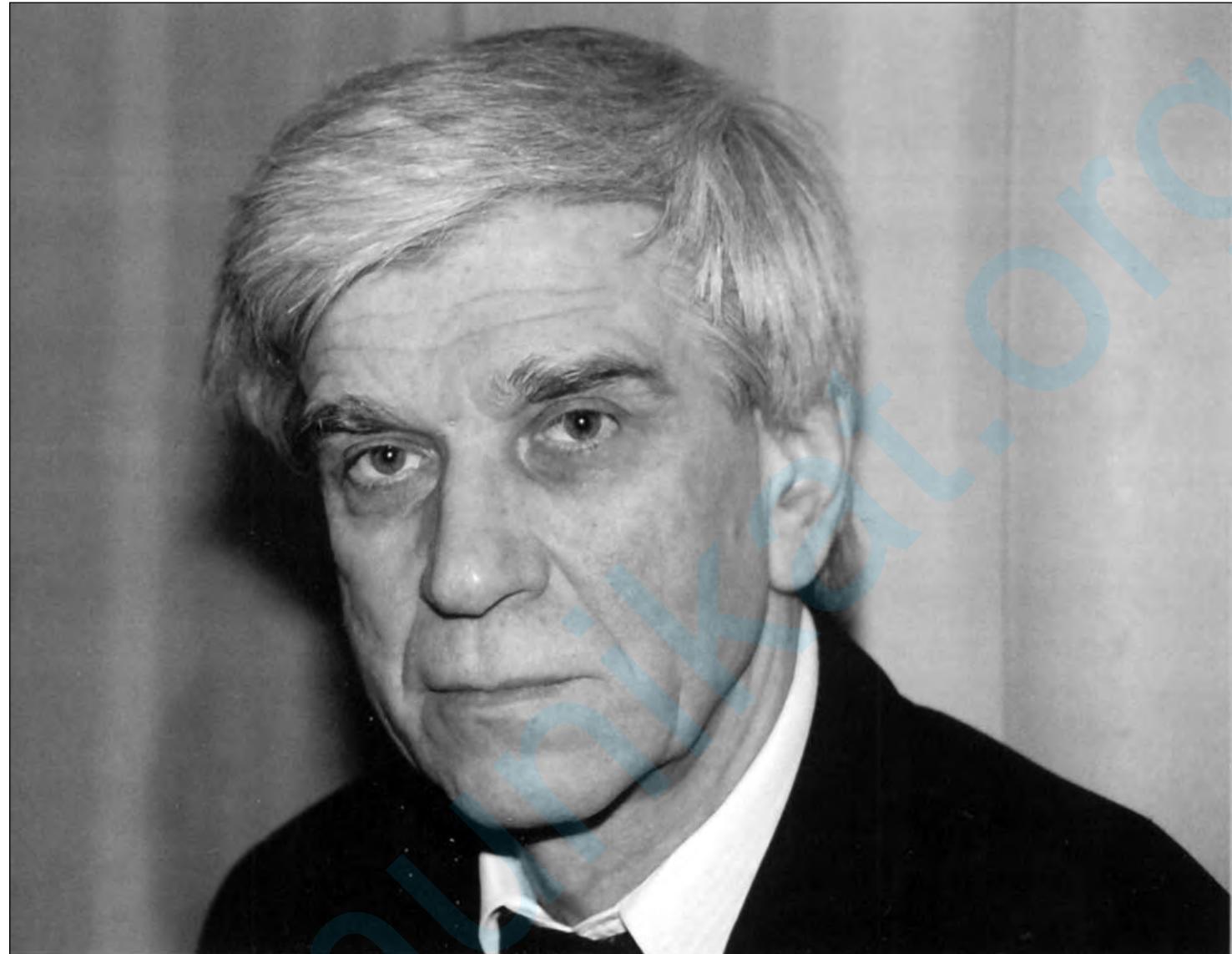
Далонь

Разам ласка,
Мілосць
І трывога
Апякі пасівелую скронь...
Як апошні дарунак Бога,
Па штаці сцякае далонь.

Палёт

Паэт слова — гэта твой палёт
За край нікім не бачаных зямелъ,
Дзе не патрэбен гонкі самалёт
Або круты касмічны карабель.

Паэт знішчае рабства,
Гвалт
І фальш,
Ён уцякае ад тупых згрызот
З вакна нагамі ўперад —
На асфальт,
Ці галавой —
У лесвічны пралёт.

Так...
Нават натуральны адыход
Таго, чыё натхненне —
Волі вось,
Не адміняе зманлівы палёт
Праз вечнасць,
Неабжытую наскрэз.

Паэт ляціць адлюль у новы свет,
Не пакідаючи звычайны след...
А застаецца толькі сіні жаль,
Радкоў свято.

Палітыка

Залы, святылом залітыя,
Слоў трывунных цвікі...
Гэта не ўся палітыка,
Гэта толькі вяршикі.

Праўда не мае літасці,
Кажа ўсім: «Не грашы!».
Смела вяршицы палітыку
Сорам збалелай душы.

Вынік

Цуд з лозунгай,
Нібыта з честа,
Пячэ палітыкану рой,
А вынік косяны раз не той —
Свабода, роўнасць і братэрства
Не на Зямлі,
А пад зямлёні.

Пра сабак

З маленства я люблю сабак,
Бо з імі не марнеў дакукаі.
Гаворачь пра людзей аднак:
«Вунь той — кабель,
А гэта — сука!»

Хоць крыўдна за сяброў, павер,
Але ў жыцці, ад рабства даўкім,
Люд рве ў пагонах бультэр'ер,
Хлусні якочуць тэлешаўкі.

А там, глядзі, — мардаты пёс,
Нібы хвастом, віляе с..акай,
Начальніку мундзір абтрос,
Пыл з ботаў вылізаў...
С-с-а-ба-ка!

Сярэдзіна залатая

Усе мы шукаем тую
Сярэдзіну залатую,

Якую ў спрэчках упартых
Зацвердзім строгім стандартам.

Ды толькі ці ёсць яна — тая
Сярэдзіна залатая?

Ці ёсць сярэдзіна ў мары,
У веры, што ў сэцыі ўладарыць?

Ці ёсць яна ў жорсткім змаганні,
У неспасціжным кахранні?

Няўлюёна птушкай лятае
Сярэдзіна залатая.

Узрост

Крок мой здолны сарваца —
Стаў хісткім долечкі мост.
Можна ў цішыі схаваца,
Маючы выспелы ўзрост.

Толькі ў няспынным часе,
Звыклым радню забіраць,
Ёсць яшчэ інастасі:
Муж,
Бацька,
Дзядуля,
Зяць.

Ёсць у мяне Айчына,
Ёй, як і людзям, баліць.
Каб заставацца сынам,
Трэба аглядку спаліць.

Зноўку радок сірочы
Сэрца крывава шкрабе...

Гледзячы праўдзе ў очы,
Я не шкадую сябе.

За што аддаць душу?

Маіх гадоў сплывае рэшта
За далягляд паволі...
Адно не смешна і не грэшна —
Аддаць душу за волю.

Дно

Кубак ці жыццё сваё здаўна
Звыклі людзі выпіваю да дна.

Вось і я супынку не прашу,
Шчыра выварочваю душу.

Толькі гэта не мая віна,
Што ў душы —
Ні накрыўкі, ні дна!

Стан

Радкоў маланкі бліскаюць на ўсходзе,
Лаўлю і занатоўваю свято...
Няяе жна, колькі часу так прайшло,
Я сам сабе скажу, як трэба: «Годзе!»

Не абязжараны ні з кім дамовай,
Пішу, бо ўсё ж яно было спярша...
На стан свой дзёрзкі моліцца душа...
Жыццё праходзіць —
Застаецца слова.

Калыска і пагост

Любоў цячэ да кроны ад камля...
Басяць бары на сінім даляглядзе,
Антонаўкі жаўцеюць смачна ў садзе —
Шчыруе неўміручая зямля,
Якой за долю я ні ў чым не здрадзіў,
Бо не крываі, ішоў душой наўпрост...
Цяпер жа прад жыццём і прад нябітам,
Каб смелым рухам завяршиць набытак,
Хачу, як дрэва, стаць на поўны рост...
Мая зямля —
Калыска і пагост.

РЭПАРТАЖ

БЕЛАРУСКІЯ ЛІТАРАТАРЫ НА КНІЖНЫМ ФОРУМЕ Ў ГЁТЭБОРГУ

3 22 па 25 верасня ў шведскім горадзе Гётэборг прайшоў адзін з найбуйнейшых кніжных кірмашоў у свеце. Актыўны ўдзел у працы кірмаша ўзялі і беларускія творцы, паведамляе прэсавая служба Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Па словах старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Пашкевіча, такая шматлікая дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў і выдаўцоў на кірмашы ў Гётэборгу была прадстаўленая ўпершыню — як колькасна, так і па маштабнасці ды значнасці прапанаваных праектаў, літаратурных выступаў, дыскусіяў і семінараў. Да таго ж упершыню была прадстаўленая па-шведску і такая колькасць кніг беларускіх аўтараў.

Мабыць, адной з галоўных падзеяў беларускага культурнага дэсанту была прэзентацыя анталогіі сучаснай беларускай літаратуры «Språket som svalan bor i dess hjärta». Так у перакладзе на шведскую гучыць радок «Мова ластаўкай жыве ў сэрцах» з верша Вольгі Іптаставай. Вялікая заслуга ў падрыхтоўцы і выданні анталогіі належыць Марыі Сёдэрберг, ініцыятарцы і натхнільніцы сумесных беларуска-шведскіх «Літаратурных падарожжаў», што ўжо цягам 10 гадоў адбываюцца падчас Дзён культуры Швецыі ў нашай краіне.

У кнізе ў перакладзе на шведскую прадстаўленыя празічныя і паэтычныя творы 30 айчынных літаратараў, якія браўлі актыўны ўдзел у вандроўках цягам гэтага дзесяцігоддзя. Шыкоўнае выданне таксама багата ілюстраванае яркімі фотаздымкамі, выкананымі Марыяй Сёдэрберг.

На беларускім стэндзе ў Гётэборгу былі прадстаўленыя япчэ трэы асобныя выданні айчынных аўтараў — Артура Клінава, Барыса Пятровіча і Андрэя Хадановіча.

Акрамя выданняў пісьменнікаў, беларускую літаратурную дэлегацыю ў Швецыі прадставілі Святлану Алексіевіч, Алеся Пашкевіч, Зміцера Вайношкевіч, Марыя Мартысевич,

Чарга ахвочных трапіць на кірмаш

Старшыня СБП Алеся Пашкевіч бярэ ўдзел у дыскусіі

Дзмітры Плакс, Анка Упала, а таксама прадстаўнікі беларускіх незалежных выдавецтваў.

Ганаровым госцем Гётэборгскага кірмаша сёлета была Нямеччына, а таму нямецкамоўная літаратура ў Гётэборгу была найбольш пашыраная. Але, як адзначыў Алеся Пашкевіч, па маштабнасці сваёй прысутнасці беларуская літаратура смела займала другое месца.

Дзякуючы прэзентацыі сучаснай беларускай літаратуры на кірмашы многія шведскія чытачы папросту адкрылі для сябе новую культурную краіну, амаль суседку.

Ля беларускага стэнда

Ад імя Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Пашкевіч выказаў удзячнасць замагчыласць беларускага літаратурнага свята ў Гётэборгу Амбасадзе Каралеўства Швецыі ў Беларусі, Шведскому саюзу пісьменнікаў, Шведскому ПЭН-клубу і асабісту непасрэднай укладальніцы анталогіі, а таксама арганізаторы беларускага літаратурнага стэнда на кірмашы — спадарыні Марыі Сёдэрберг.

Сваймі ўражаннямі ад Гётэборгскага кірмаша з прэсавай службай Саюза беларускіх пісьменнікаў падзяліліся і іншыя ўдзельнікі беларускай дэлегацыі.

Пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса «Дзеяслоў» Барыс Пятровіч:

«Варта адзначыць, што хоць кірмаш і адбываўся ў Гётэборгу, я сустрэў там вельмі шмат знаёмых пісьменнікаў са Стакгольма ды іншых шведскіх гародоў. Яны бывалі ў Беларусі, і падчас кірмаша

вельмі годна выступілі на беларускім стэндзе. І хоць мерапрыемствы ішлі па прынцыпе нон-стоп і глядачы ўесь час змяняліся, цікавасць да нашай літаратуры ўсё роўна была вельмі вялікай».

На пытаннне пра водгукі на сваю кнігу «Плошча», прэзентаваную падчас кірмаша, Б. Пятровіч адказаў: «У Швецыі існуе так званы Дзень крытыкі. Праз некаторы час пасля выходу новай кнігі ўсе асноўныя шведскія выданні, якія маюць аддзелы культуры ці літаратуры, змяшчаюць рэцензіі на яе. Дзень крытыкі новых беларускіх кніг — Артура Клінава, Андрэя Хадановіча і маёй — 29 верасня. Хочаща падкрэсліць, што выбар рэцензентаў адвольны і незалежны. І, на мою думку, гэта вельмі важна. Яны самі абраюць, што рэцензаваць і рэкамендуваць чытачам, ніхто над імі не стаіць. А таму паглядзім...».

Анка Упала, пісьменніца, перакладчыца:

«Больш за ўсё мяне ўразіла, з якой цікавасцю шведы ставяцца да такой падзеі, як кніжны кірмаш. Некаторыя імпрэзы пачынаюцца а 9-й гадзіне, але, нягледзячы на ранні час, глядачы на іх прыходзілі. Мне запомнілася мілая шведская бабуля, якая наведвала амаль усе беларускія выступы, не зважаючы на тое, што праз паважаны ўзрост ёй цяжка хадзіць. Яна расказала мне, што калісьці працавала з беларускім дзецім з бедных сем'яў, якія прыязджалі адпачываць у Швецию, і цяпер заўжды цікавіцца тым, што адбываецца на іх радзіме. Спадарыня нават написала два вершы і паўдзельнічала ў паэтычным слёме, што праводзіўся на беларускай пляцоўцы!».

Прэс-служба

Саюза беларускіх пісьменнікаў

Дзмітры Плакс і Артур Клінав

На сцэне беларускай пляцоўкі амбасадар Швецыі ў Беларусі Стэфан Эрыксан

ПОГЛЯД

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА: У ПОШУКАХ СВАБОДЫ

(ПРАДМОВА ДА АНТАЛОГІ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ «SPRÅKET SOM SVALAN BOR I DESS HJÄRTA», ВЫДАДЗЕНай У ПЕРАКЛАДЗЕ НА ШВЕДСКУЮ МОВУ)

Аляксандар Фядута

Парарадаксальна: «Залаты век» літаратуры ў славянскіх народаў, як правіла, супадае з эпохай найбольшага абмежавання грамадзянскіх свабодаў. Пэўна, гэта звязана з тым, што менавіта ў паэтычнай творчасці чалавек знаходзіць ту раскаванасць і разняволенасць, ту вышыню палёту, якія кампенсуюць для яго недахоп свабоды ў паусядзённым жыцці.

Так было з расейцамі і палякамі, чохамі і сербамі.

Тое ж — ціпер — з беларусамі. Беларуская мова некалькі стагоддзяў заставалася невядомай у Еўропе як мова найбагатай літаратуры. З эпохі славянскага першадрукара Францыска Скарыны праішло шмат часу — і ён апынуўся ў цені дзвюх культуры: польскай і расейскай. Спачатку, як частка Рэчы Паспалітай, тэрыторыя сучасной Беларусі стала донарам для польскай літаратуры, затым, увайшоўшы ў выніку гвалтоўных падзеяў польска-беларускай дзяржавы ў склад Расійскай імперыі, давала літаратару-рэкорту расейцам. Два самыя знакамітая пісьменнікі гэтых народаў у XIX стагоддзі — Адам Міцкевіч і Фёдар Дастанецкі — этнічныя беларусы.

Потым прыйшла савецкая эпоха... Паразкі, якія зарадзіліся на пачатку XX стагоддзя ў Вільні і Пецярбурзе, пры новай уладзе далі свае ідэйныя ўзыходы: і Янка Купала, і Якуб Колас былі пры жыцці кананізаваныя як нацыянальная класікі, а Максім Багдановіч, які рана памёр, ператварыўся ў легенду.

На хвалі рэвалюцыйнага запалу з'явіліся новыя, маладыя імёны таленавітых паэтаў, якія змаглі нагнаць відоначна шматгадовае «спазненне». Паэты Уладзімір Жылка, Уладзімір Дубоўка, Язэп Пушча, крытык Адам Барэрка, празаік Максім Гарэцкі, Міхась Зарэцкі і Андрэй Мрый сталі надзеяй гэтай новай літаратуры. Але сталінскія рэпресіі абарвалі іх творчы ўзлёт: какосьці расстрялялі, хтосьці замоўкі пасля шматгадовай высылкі. Творчасць лепшых з выжывшых — такіх, як Максім Танк або Аркадзь Куляшоў — неслася на сабе бязвыісці адбітак савецкіх. І гэта таксама было трагедыяй: лепшыя паэты народа не маглі быць самі сабой.

Новая хвала вольнай творчасці была ўзнятая хрушчоўскімі антысталінскімі рэформамі. І хоць яны захлынуліся і былі

гвалтоўна прыпиненыя, у літаратуры назоўжды застануцца імёны Васіля Быкова да івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча і Міхася Стрыльцова. Нягледзячы на адрынутасць эмігранцкай літаратуры ад культурнага мейністрыму беларускай метраполіі, нароўні з імі ганаровае месца ў гісторыі свайго народа — а значыць, і агульнай еўрапейскай культуры — займае творчасць дысідэнткі Ларысы Геніуш, эмігрантаў Наталлі Арсенневай, Масея Сяднёва, Рыгора Крушині.

А далей — пачынаецца сучаснасць.

Адтуль, з далёкіх 1960-х.

Таму што сёняшня «жывая класіка» беларускай літаратуры — Ніл Гілевіч і Рыгор Барадулін, Віктар Казько і Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін і Вольга Іпатава — адтуль. Іх імкненне пераймаць высокія класічныя ўзоры часам узрываеца знутры, калі глыток паветра, зроблены падчас вольнага палёту маладосці, стукае ў галаву мацнай, чым вясёлы хмель шампанскага. І самыя яркі, самы малады з іх — апошнія класік — Уладзімір Някляеў бунтаваў, узрываўся, кіпіў, пакуль Пазэзія хісткай спекжкай як вольным радком прывяла яго ў палітыку.

Верагодна, спраба кандыдата ў прэзідэнты Беларусі ў 2010 годзе Уладзіміра Някляева змяніць свет вакол сябе і краіну ў свеце стала апошнія спробай палітычнага рэвансшу беларускай паэзіі.

Нове пакаленне разумее, што літаратура — не столькі імкненне паўтарыць класічны ўзор, дасягнучы таго ж, чаго дасягнулі папярэднікі, колькі — будаўніцтва новай класікі. Уласнай. Даніна павагі тым, хто быў да цябе, — несумненай (невыпадкова лепшыя кнігі галоўнага пісьменніка гэтага пакалення, Уладзімір Арлова, пабудаваныя на гістарычных сюжетах альбо напоўненай рэзінісценцыямі з беларускай гісторыі). Але новая сістэма вартасных каардынатаў павінна быць не пазычаная з мінулага, а менавіта выбудаваная. Гэту му дапамагла беларуская ўлада, якая адабрала ў найбуйнейшай пісьменніцкай арганізацыі краіны спачатку офисы, затым — літаратурныя часопісы і газету і, нарэшце, імя.

Пакаленне тых, каму было ў гэты час сорак гадоў, пачалі будаваць ўсё наноў. Яно было змушана гэта зрабіць, бо новая ўлада аказалася не проста некультурнай — а антыкультурнай.

Калі-небудзь гісторыя беларускай літаратуры адзначыць заслуగі ў гэтым будаўніцтве ахвяраваўшага акадэмічнай кар'ерай дзеялі вольнай творчасці Алеся Пашкевіча і галоўнага рэдактара новага часопіса «Дзеяслоў» Барыса Пятровіча. Духоўна засталіся

з гэтым пакаленнем Людміла Рублеўская і Леанід Дранько-Майсюк, што імкнуцца да класікі. Як далёкая зорка, чыё свято не даходзіць да зямлі, але як існавані якой памятаюць, ахінае іх старэйшы па ўзросце Алеся Разанаў, які адважыўся адаўвацца ад «класікай».

І толькі адзін — крытык і эсэіст Валянцін Акудовіч адважыўся прызнацца ўзслых: «Мяне няма». Маючы на ўвазе, што няма ні яго, ні яго пакалення.

Арыентуючыся на класіку, беларуская літаратура зноў апінулася ў сітуацыі, калі быў абраны ўжо вычарпаны шлях. Немагчыма быць Купалам больш, чым Купала, як немагчыма быць Стрынбергам больш, чым Стрынберг. Маладому народу патрэбная маладая літаратура, таму што толькі маладосць шукае свабоду, тады як старасці падаеца, што яна яе ўжо знайшла.

Знакам маладога пакалення стаў Андрэй Хадановіч. Паэт, чые лепшыя вершы настолькі цытатныя, што практична не перакладальнія. Во цытаты Хадановіч бярэ як з Бібліі, Карана, іншых найвядомых гістарычных і сакральных тэкстаў, з вершаў еўрапейскіх паэтаў рангу Бадлер, Міцкевіча, Пастэрнака, так і зтворчасці беларускіх класікаў, вялікая частка якіх не перакладзеная на асноўныя сусветныя мовы.

Тады — як перакласці самога Хадановіча?

І як перакласці вершы іншых паэтаў новага пакалення: Віктара Жыбуля, Веры Бурлак (больш вядомай пад псеўданімам Джэці), Усевалада Сцебуракі, Віталя Рыжкова, Анкі Упалы, Вальжыны Морт, Вікі Трэнас, Валярыны Куставай? Тыя, хто ўступіў у літаратуру ўжо ў сувэрэннай Беларусі, арыентаваныя на ўласную самагоднасць. Іх хвалюе не перайманне ўзору, а пошук новай сістэмы каардынатаў. Класіка становіцца для іх гульней. У парыўнанні з Нілам Гілевічам Верой Бурлак успрымаеца як паэтычная тэрарыстыка, якая абвізалася гранатамі, каб падарвацца разам з гэтым жывым помнікам мінульай літаратурнай эстэтыкі.

Гэтыя тры пакаленіі жывуць і сусідуюць у сучасной беларускай літаратуры. У іх ёсць свае чытачы і прыхільнікі. Іх выдаюць, іх кнігі раскупляюцца. Усе разам яны вырашаюць агульную звышзадачу: захоўваюць для нашчадкаў гукі роднай мовы.

Пакаленне 1960-70-х гадоў, якое пакінула сваю маладосць і сваю свабоду ў СССР — у краіне, якой больш не існуе, непазбежна сыйдзе, пакідаючы месца ў літаратуры новым аўтарам. Як сыйдзіць і тыя, хто ўступіў у літаратуру ў першыя гады сувэрэнітetu Беларусі. Такі закон жыцця. Маладосць перамагае.

Але застаюцца літаратурныя міфы.

Адзін з іх — міф аб Вялікім Беларускім Пісьменніку, Якога Прызнае Свет.

Знакам такога прызнання стала Нобелеўская прэмія ў галіне літаратуры.

Беларусы ўпэўненыя: калі які-небудзь аўтар, што стварыў тэкст на беларускай мове, уганаруешца гэтай прэміі, усё раптам зменіцца. Народ, індыферэнтны да ўласнай гісторыі і культуры, раптам празерыць, пачне паважаць сам сябе. Беларускія палітыкі зразумеюць, што нацыянальная дзяржава мае права на існаванне і ў пачатку XXI стагоддзя. І пытанне «Быць або не быць Беларусі сувэрэннай і дэмакратычнай краінай?» больш ніколі не мецьме актуальнасці, бо адказ на яго будзе дадзены раз і назаўсёды.

Беларусы мараць аб Нобелеўскай прэміі для Беларусі.

Першыя гады пасля здабыці сувэрэнітetu на яе высоўвалі Васіля Быкова. Высоўвалі, нягледзячы на то, што тэма Другой сусветнай вайны, якая была цэнтральнай для яго творчасці, даўно сцраціла сваю актуальнасць для Еўропы. Але сама асаба Быкова, які стаў для сувэрэннай Беларусі ідэйным адпаведнікам Сартра, не давала магчымасці ўсвядоміць бесперспектыўнасць гэтага вылучэння. Еўропа канца XX стагоддзя не магла вярнуцца ў 1960-я гады.

Пасля смерці Быкова загаварылі аб феномене Рыгера Барадуліна — віртуоза беларускай паэзіі, самага беларускага па светаўспрыманні і вобразнай сістэме — і таму найменш перакладнога з беларускіх «класікаў». І менавіта таму аб вялікім пазе Бараадуліне мала хто ведаў за межамі Беларусі.

Як мала хто ведаў у Еўропе і аб самай Беларусі. Не, ведалі, але як літаратура таксама заставалася нібы за межамі агульнаеўрапейскага літаратурнага мацерыка. Толькі найблізкія народы-суседзі — такія, як палякі ды ўкраінцы, летувісці і расейцы, чые гісторыя хоць бы часткова супадала з гісторыяй саміх беларусаў — мелі ад ёй пэўнае ўяўленне.

Цяпер сітуацыя змянілася. Шмат у чым змянілася яна дзякуючы феномену беларусаў як апошнія нееўрапейскай нацыі ў Еўропе. Шэрэя пляма ў цэнтры еўрапейскай карты здабыла контуры, пачала актыўна пульсаваць, выклікаючы ўсё большую цікавасць. Такую цікавасць выклікаючы народы, якія добраахвотна адмаўляюцца ад Свабоды.

Сёняння цікавасць да Беларусі — цікавасць да краіны, якая адмовілася ад Свабоды. Да народу, які абраў неааўтарытарны шлях развіцця. Да культуры, якая адмовілася ад уласнай мовы.

Бо на самай справе цікава: якай можа быць літаратура ў такога народа, у такай краіне, у такі час?

Антalogія, якую чытач трymае ціпер у руках, у гэтым дачыненні цікавая ўдвая.

Гэта спроба прадставіць на шведскай мове — мове той культурнай установы, якая прысуджае галоўную і недасягальную для беларусаў літаратурную прэмію, — літаратуру, якая выйшла з ценю. У першую чаргу, зразумела, пазіцію: яе заўсёды нашмат складаней перакладаць.

І гэта спроба прадставіць шведскому чытачу адначасова ўсё кірункі ўсіх пакаленняў, якія актыўна працуюць сёняння ў беларускай літаратуры.

Гэтая кніга — адкрыццё. Літаратура апошняга нееўрапейскага народа Еўропы прарывае міжмоўны бар'ер, каб заявіць пра сябе. І як кожны з прадстаўленых у анталогіі аўтараў мае сваю чытацку аўдыторыю ў Беларусі, насамрэч гэта ж яны могуць знайсці — і, напэўна, знойдуць — сваё чытача і ў Швецыі.

Еўрапейскай нацыю, народ рабіць найперш не геаграфічнае размяшчэнне, а датычнасць да агульной гісторыі і агульных культурных і маральных капштоўнасцяў. Ёсць гэтая повязь — і гэты народ існуе ў Еўропе.

Але, з іншага боку, як выявіць гэту датычнасць, калі не праз разуменне яго культуры іншымі народамі? Пісьменнік, цэлае пакаленне пісьменнікаў услед за Валянцінам Акудовічам можа выгукнуць: «Мяне няма!» — але гэта не значыць, што няма і цэлага народа.

Што ж рабіць, каб — быць?

Марыйка Мартысевіч, адна з яркіх паэтак новай Беларусі, напісала верш з назвай, якая фактычна дае адзіна магчымую палітычную праграму ў нашай краіне: «Нарадзі прэзідэнта!».

Гэта значыць, што беларусы павінны не праз рэвалюцию, а праз эвалюцию і мірныя рэформы змяніць сваю краіну. Гэта, дарэчы, было адказам іншаму беларускаму паэту, Славаміру Адамовічу, які заклікаў: «Забі прэзідэнта!».

Калі Мартысевіч пісала гэтыя радкі, яны падаваліся верхам паэтычнай прадбачлівасці і адлагі. Цяпер відавочна, што гэтага недастатковая. Недастатковая, каб народ нарад

ВЕРШЫ

СУЗОР'Е ДЗЕВЫ

Уладзімір АРЛОЎ

Corsica

усё лета
пад старым яснем
за майм вакном
чакае кагосыці
сіні «рэно» —
французскі нумар
налепка CORSICA
герб таттэйшых незалежнікаў

маю ўжо тузін версіяу
што здарылася
з кіроўцам
ды пасажырамі —
хай бы ніводная не спраўдзілася

сяджу пры кампьютары
з улюблёным келіхам —
адшукаў
у вінтарні на рагу
бастыён карсіканскага
вядома чырвонага
даўкага
як дзікая сліва
густога
як кроў астраўлянаў
з ваколіцаў Порт-Вэк'я
Бастыў й Аяча

дзесяці там
за вакном
за паркам
за морам
на радзіме гэтае пляшкі
й гэтае крыві
дзень пры дні
паркуе свой «рэно»
i
закінуўши стрэльбу на плячук
вядзе сына ў макі
прысадзісты чалавек
з чорнымі як сажа кудзерамі —
мой даўні знаёмец
Матэо Фальконэ

Краіна Ур

там
за трывама
маўклівымі дзвярыма
з гарэльефамі
жорсткіх і смешных
тыранаў
там
за рыплывамі
мармуровымі сходамі
дзе стаяць на варце
харугвы
павукоў і мурашак
там
за памежнай брамаю
з магістрацкіх книгаў
сямі шумерскіх гарадоў
пачынаеца
краіна Ур

ты кажаш
там гарашь шчокі
віно
з прысмакам акіяну
a вецер
пахне мархунам
i рэчывам
што ўтвараеца
ад кахання
мужчыны і жанчыны

ты кажаи
людзі ў той краіне
п'юць матэ
кахаюца
на сініх фатэлях
гавораць
на пяцідзесяці шасці

дыялектах —
на колькасці прыступак
піраміды
што ўзвышаеца ў сталіцы
сярод зацвілых ліпаў
і язміну

я кажу
там адключылы
гарачую ваду
зачынілі тэлеграф
і вечная праўлема
з роўнінамі
і запалкамі

я кажу
там валадарыць чалавек
на імя Гільгамеш —
мае стасункі
з іншымі планетамі
лётаў у сузор'е Дзевы
на рэшт неўміручасці
экспедыцыя
была паспяховая —

пацвердзіць любы службоўца
бібліятэкі Ашурбаніпала

ты кажаш
выпіла б зараз джыну
чаму б і не
кажу я —
на мяксы з Месапатаміяй
у сініх зарасніках ядоўцу
гоняць
стары добры джын «Ведрыч»
а з Фінікі
ужо завезлі фінікі
кажу я
нібы костачку з фініку
вылушчваючы цябе
з анталағічнага неспакою
з рэвалюцыі
праз сацыяльныя сеткі
з дэвальвацыі
з клопатаў пра дзяцей
з ранішніх паведамленняў
пра новыя арышты й ператрусы
з навіны

што наш калега-гісторык
неабачліва
зламаў сабе
на турэмным штацыры
нос

ты кажаш
магчыма там
у краіне Ур
зноў навучыўся плаваць
i я
вылушчваю цябе
нібы перлінку
з ракавінак
плаща і сукенкі
з багавіння панчошак
станікаў і майткоў
(апошнія маюць здолънасць
размнажацца
нават на працягу дні)

я кажу
наилепей вучыца тут
у азярыне
сіняга фатэля
куды ты ўваходзіш
дарослай дзяяўчынкаю
якая
янич нікога не нарадзіла
бо толькі што
нарадзілася сама
i пакуль не ведае
што можна прыправіць
лесавым мёдам
перед тым як адлічыць
пяць магічных удараў
на асірыйскіх крумлянках
менскай дзесяцікласніцы

каб
навучыца плаваць
як жабка
а таксама на спінцы
на каленках
абавязкова на каленках
i ўсім іншымі стылямі

каб
пад касмічным позіркам
нашага суўдзельніка
Гільгамеша
адчуць
пяшчотны ўкол
срэбнага
струмка
неўміручасці

▶ АСОБА

ШЛЯХАМ НІЛА ГІЛЕВІЧА

Аляксандар ТАМКОВІЧ

Самым няпростым у рабоце над гэтым нарысам было пазбегнуць высакароднага пафасу. Я столькі разоў чую, як прозвішча Ніла Гілевіча сустракалі апладыментамі, што пазбегнуць паважлівага піетetu было вельмі складана. А ўзяўся за работу толькі тады, калі зразумеў, што пафас у творчасці Ніла Гілевіча — далёка не самое галоўнае. Так, ён піша па-майстэрску, але робіць гэта не таму, што выкарыстоўвае прыгожыя слова, а таму, што творы гэтага ЧАЛАВЕКА ідуць ад самага сэрца.

Дзецы вайны

Вывучаючы біяграфіі знамітых беларускіх творцаў, я заўважыў адну заканамернасць: большасць з іх — сялянскага падходжання. І гэта не въядковка. Іх шчырая любоў да роднай краіны пачыналася з любові да роднай прыроды, замілавання сваёй малой радзімай.

Ніл Гілевіч у гэтым сэнсе — не выключэнне. Ён нарадзіўся 30 верасня 1931 года ў прыгожай беларускай вёсцы Слабада, што на Лагойшчыне, недалёка ад трагічнай вядомай Хатыні. У сялянскай сям'і было восем дзяцей.

Яго бацька, Сымон Пятровіч, як і многія ў тых гадах, фанатычна верыў у камуністычны ідэалы. Спачатку стаў камсамольцам, а потым і сябрам бальшавіцкай партыі. Ва ўзросце ледзьве за дваццаць быў абрани-прызначаны старшынёй сельскага савету.

Таму цалкам лагічна, што з са-мага пачатку нямецкай акупацыі Беларусі Сымон Пятровіч апынуўся ў партызанскім падполі. Тры гады над сям'ёй, што заставалася ў вёсцы, лунала смяротная пагроза. Але Бог, у якога не верыў заўтры атэст-камуніст, мілаваў, а людзі не выдалі.

Цікава, што праз многія гады менавіта яго сын стане не толькі знамітым паэтам і грамадскім дзеячам, але і самым актыўным прыхільнікам адраджэння ўсіх старожытных народна-рэлігійных святаў, абрадаў, звычаяў. Праўда кажуць, што Боскія шляхі «неісповедымы».

Творчы дэбют

Адбыўся ён у дзіцячым часопісе «Бярозка» ў 1946 годзе, дзе з'явіўся верш Ніла Гілевіча «Яблынка». Маладому паэту было тады ўсяго пятнаццаць гадоў, але ён ужо пастаянна працаў віленскім паштальёнам.

Як адзначаў вядомы філософ і літаратуразнаўца Уладзімір Конан, які, на жаль, трэх месяцаў таму пайшоў ад нас: «Традыцыйную беларушчыну будучага паэта ўвасабляла таленавітая, духоўна-багатая сялянка — Кацярына

Мікалаеўна». Мабыць, яе «гены» і сталі прычынай таго, што сын з дзяцінства пачаў цікавіцца лірыкай Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Паўлюка Труса, чытаць творы Аляксандра Пушкіна, Сяргея Ясенніна, Аляксандра Твардоўскага. Больш за тое, пачаў запісваць у роднай Слабадзе і навакольных вёсках народныя песні.

Пасля творчага дэбюту пачалі друкавацца іншыя вершы. У 1947 годзе Ніла запрасілі ў Мінск на першую нараду маладых літаратараў, дзе сярод іншых былі Мікола Аўрамчык, Андрэй Макаёнак, Іван Шамякін. Там жа пашанцавала паслушаць Якуба Коласа, Янку Маўра, Пятра Глебку, Петруся Броўку, Пімена Панчанку, Алеся Якімовича.

Напісаў гэтыя прозвішчы — і аждух захапіла. Магчыма, нешта падобнае тады адчуваў і таленавіты юнак Ніл Гілевіч. І не мог ведаць, што праз шмат гадоў ён, як і яны, таксама стане патрыярхам беларускай літаратуры.

А першы паэтычны зборнік «Песні ў дарогу» Ніла Гілевіча, у які ўваішлі студэнцкія вершы, пабачыў свет у 1957 годзе і адразу стаў, як модна сказаць, топ-падзеяй.

Метамарфозы лёсу

У 1947 годзе Ніл Гілевіч паступіў у мінскае педагогічнае вучылішча, якое скончыў у 1951 годзе. Апошні год вучобы спалу-

Прашы дараваць мне гэтыя біографічна-храналагічныя пералікі, але зроблены ён не выпадкова. Шмат разоў даводзілася раз-

Наадварот. Шмат прыкладаў, таго, што ТАЯ паспяховасць стала апрышчам для паспяховасці

ГЭТАЙ. Добра вядома: узаема-адносіны сапраўднай творчай асобы і ўлады ва ўсе часы былі вельмі складанымі. І Ніл Сымонавіч Гілевіч — яскравае тamu

да. У 1954 годзе яго прынялі ў Саюз пісьменнікаў БССР.

У 1963 годзе абараніў кандыдатскую дысертацыю па гісторыі беларускай паэзіі XX стагоддзя. У 1978 годзе атрымаў вучоне званне прафесара. У 1980 годзе яму прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча навукі.

У 1980 годзе Ніла Сымонавіча абраюць першым сакратаром праўлення СП БССР, якім ён прабыў да 1989. Дзесяць гадоў (1981–1991) ён таксама абраўся і сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў усіго СССР.

У 1980 годзе Ніл Гілевіч стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы за кнігу паэзіі «У добрай згодзе» і перакладчыцкую дзеянасць, у 1986 годзе — Міжнароднай прэміі імя Хрыста Босея за рэвалюцыйную паэзію і публіцыстыку, а ў 2007-м — украінскай прэміі імя Івана Франка.

Ён узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў, медалём Францыска Скарыны, балгарскім ордэнам Кірыла і Мяфодзія I ступені, ордэнам «Югаслаўскай зоркі» са стужкай. А самай апошняй пачасе ўзнагародой Нілу Гілевічу стаўся ордэн князя Яраслава Мудрага III ступені, які па даручэнні презідэнта Украіны ўручыў яму тагачасны міністр замежных спраў Украіны Барыс Тарасюк.

Прашы дараваць мне гэтыя біографічна-храналагічныя пералікі, але зроблены ён не выпадкова. Шмат разоў даводзілася раз-

пацверджанне. Не думаю, што камуністычнай ідэалогіі падабаўся яго «нацыяналістычны ўхіл»...

Свежае паветра перабудовы

У 1985 годзе Ніла Гілевіча першы раз абраўся ў Вярхоўны Савет БССР. У XI скліканні ён быў кіраўніком працоўнай групы па падрыхтоўцы праекту Закона аб мовах. Нагадаю, 26 студзеня 1990 года на 14-й сесіі Вярхоўнага Савета БССР XI склікання закон быў прыняты пераважнай большасцю галасоў. Нажаль, реферэндумам 14 мая 1995 года той закон быў адменены.

На выбарах 1990 года Ніла Гілевіча зноў абраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета, які абрэвітуру «БССР» змяніў на «РБ». Ніл Сымонавіч стаў сябрам Прэзідэнта ВС і старшынёй Камісіі па адкукацці, культуры і захаванню гісторычнай спадчыны.

Напэўна, у тых гадах яму здавалася, што абавешчаная ў 1991 годзе незалежнасць краіны — гэта назаўсёды. Але прайшло 20 гадоў — і амаль усё, за што некалі змагаліся Ніл Сымонавіч з паплечнікамі, ці знішчана, ці знаходзіща пад пагрозай. Сумна...

Не буду ўспамінаць усе аbstавіны і акалічнасці падзеяў апошніх двух дзесяцігоддзяў, адзначаю толькі, што яны, мякка кажучы, не падымалі жыццёвые тонус вядомага паэта. Як і многі з нас, ён бачыў падзел беларускага грамадства на «сваіх» і «чужых» і пераносіць гэта вельмі балючча.

Зараз прозвішча Ніла Сымонавіча амаль пад забаронай, таму што ён прынцыпова не пайшоў у новы Саюз пісьменнікаў Беларусі. Інакш не мог, таму што прытрымліваецца погляду, якія зараз называюць «пятай калонай».

Падчас прэзідэнцкай кампаніі 2006 года Ніл Гілевіч уваходзіў у выбарчы штаб Аляксандра Казуліна, і ў гэтым жа годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» адмовілася ад друку яго кнігі «Выбранае».

Народны паэт

У 1989 годзе Ніл Гілевіч быў абраним старшынёй рэспублікан-

скага Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны. Магчыма, пасада не самая галоўная ў сучаснай Беларусі, але яна даволі красамоўна сведчыць пра аўтарытэт чалавека. Асабліва, калі ўлічыць, што менавіта Гілевіч быў першым старшынёй гатага грамадскага аўяднання і галоўным рэдактарам газеты ТБМ «Наша слова».

Калі ў пачатку 90-х з'явілася ананімная паэма «Сказ пра Лысую гару», многія адразу прыпісалі яўтарства гэтага твора Нілу Сымонавічу. І мелі на тое рацыю — высокая якасць, арыгінальны гумар, лёгкасць стылю.

І не памыліся. 30 жніўня 2003 года газета «Народная воля» надрукавала знакамітую паэму не пад легендарным ужо псеўданімам «Францішак Вядзьмак-Лысагорскі», а пад сапраўдным прозвішчам аўтара — Ніл Гілевіч. Больш за тое, публікацыі папярэднічаў грунтоўны артыкул Ніла Сымонавіча, у якім ён распавёў пра шлях твора. У тым жа годзе паэма выйшла асобнай кнігай.

Памятаю, што ў той момант мяніе ўрэзіў не сам факт раскрыцця тайніц аўтарства. Нагадаю, «Сказ...» пабудаваны на тым, што аўтар па-доброму іранізуе з некаторых сваіх сіяроў і аднадумцаў. На мой погляд, менавіта гэтага сучаснай беларускай грамадзянскай супольнасці і не хапае. Не ўмее мы крытычна, з гумарам, з самаіроніяй ставіцца да саміх сябе. Не палічыще банальнасцю, але казаць «непрыемную» праўду сваім паплечнікам значна цяжкай, чым змагацца з яўнымі апанентамі.

Баюся памыліца, але дакладную лічбу твораў, якія належалі Нілу Гілевічу, можа называць толькі ён сам. І то з пэўнымі цяжкасцямі, бо выніковая лічба пастаянна ўзрастает. Паэт працуе. Нягледзячы на гады і здароўе. Ужо пабачылі свет больш за 40 кнігі пазіції, прозы, п'есы, сатыры, гумары і перакладаў.

Пра апошнія трэба сказаць асобна, бо памеры перакладчыцкай дзеянасці Ніла Сымонавіча ўражают. Гэта дзяякуючы яму на беларускай мове загучалі вершы лепшых паэтаў Балгарыі, Славеніі, Сербіі, Харватыі, Босніі, Расіі, Украіны, Польшчы і г.д. Ды і яго творы таксама пераводзілі на дзясяткі замежных моваў, сярод якіх ёсць нават хіндзі.

З адным такім перакладчыкам мне пашанцавала пазнаёміца асабістая. Гутарка пра былога славацкага амбасадара Любаміра Рэгака, з якім я зрабіў некалькі інтэрв'ю. І ў дадзены момант займаеца перакладамі на славацкую мову вершы Ніла Гілевіча. Нават калі пасля Беларусі працаўваў у Брюсселе.

У 1991 годзе Нілу Сымонавічу Гілевічу было нададзена званне народнага паэта Беларусі. У гісторыі нашай краіны такіх людзей толькі восем. Акрамя Гілевіча — Янка Купала, Якуб Колас, Аркадзь Куляшоў, Пятруся Броўка, Максім Танк, Пімен Панчанка, Рыгор Барадулін. Пагадзіцеся, вельмі пачэсная кампанія.

▶ ПЕРАЖЫТАЕ

ХМАРНЫМ ВЕЧАРАМ

ЗНОЙДЗЕНЫЯ Ў РОЗНЫХ СШЫТКАХ І НАТАТНІЧКАХ
ЗАНАТОЎКІ РОЗДУМАЎ, ЗГАДАК, ЗАЎВАГ ДА ПРАЧЫТАНАГА

Ніл ГЛЕВІЧ

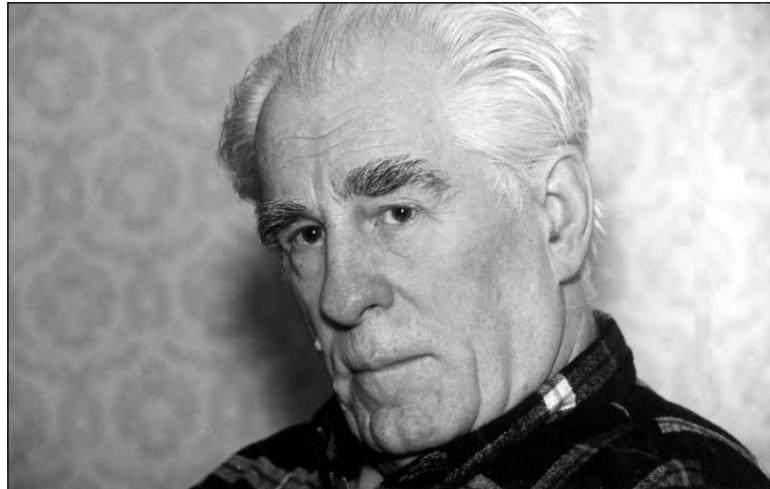
30 верасня народнаму паэту Беларусі, празаіку, публіцысту, фалькларысту, літаратуразнаўцу, драматургу, грамадскому і дзяржаўнаму дзеячу Нілу Сымонавічу ГЛЕВІЧУ споўнілася 80 гадоў. «Новы час» і «Літаратурная Беларусь» сонечна віншуюць паважанага юбіляра, жадаюць радасці, здароўя і адраджэння яго жыццёвай мары — беларускай Беларусі!

Неўпрыкмет,
незаўважна, паціху-
памалу

Неўпрыкмет, незаўважна, паціху-памалу ідзе-набліжаецца наша нацыянальная смерць. Чаму ідзе? Таму што яшчэ стагоддзе назад была пастаўлена (кім — пытанне лішнє) непадлеглая адмене стратэгічна мэта: ліквідаваць галоўную вызначальную адзнаку беларускага этнасу — яго мову. Задача задач — знішчыць мову! Якімі спосабамі? Самымі рознымі. А найперш — заменай нашых адвежных карэнных слоў прышлымі. У тым ліку заменай імён, назваў вёсак, вуліц, кветак, траў, посуду, адзетку і г.д. і г.д. і г.д. Вось так ідзе на мову смерць. Асаблівая небяспека ў тым, што ідзе непрыкметна, што гэтыя замены адбываюцца незаўважна і як правіла без прымусу. Будзем нашага зварка называць белка, белачка — ну і нялага, досьць прыгожа, — і скора забудзем, што тысячы гадоў нашы продкі называлі гэтага зварка вавёркай, вавёрачкай. Было дрэўца яленец або ялавец, — а цяпер яно — можжевельник. Што — лепш, мілагучней, прыгажэй, чым ялавец? Зусім наадварот. А чаму замянілі? Таму што з Расіі прывезлі ў нашу краіну «можжевеловую водку»? И так — тысячы, тысячы, тысячы нашых цудоўных прыродных назваў перасталі быць нашымі. Наогул энікі з сусветнага лексікону, бо ні ў якую іншую мову не перайшлі. А ім жа цаны няма! Кожнае з іх — твор нацыянальнага генія.

З непахісным класавым падыходам

Прачытаў у газеце, што на Янаўшчыне, на Палессі, зруйнавалі магілу славутага земляка Напалеона Орды — спартрабіўся пляц пад новую школу. Іншага месца для школы не знайшлося. Вядома, мясцінка прыгожая, прыглядная, вабная. Не маглі ж добрыя, сумленныя, набожныя людзі пахаваць вялікага чалавека абы-дзе. Мясцінка прыго-

I ўспомнілася...

Прачытаў у «Літаратурнай газете» артыкул Іны Раствоўцавай «Случай Леонова, или Мыслить дальше». Напісаны з нагоды выхаду ў свет кнігі Захара Прyleпіна «Леонід Леонов. Игра его была огромна» (у серыі «ЖЗЛ»). Вельмі змястоўны аналітычны артыкул, з яўна публіцыстычным замесам. Божа, якая глыба — Лянонаў! Як імпануе мне яго думанне, яго бачанне і разуменне часу! Як мне гэта блізка і дорага!..

І ўспомнілася... Недзе ў канцы 70-х, у Сафіі, у Народным тэатры быў вялікі ўрачысты вечар. Па заканчэнні я выйшаў у фе, каб ісці ў гасцініцу. І раптам... Во неспадзянка! Наўбоч ад дзвярой стаіць... Леанід Максімавіч Лянонаў! У плашчы (ці лёгкае пальтэчка), у бярэты. У акулярах, знаемых па фотаздымках. З кійком у руцэ. Сам Лянонаў! Я не чуў аб яго прыездзе ў Балгарыю. Стаіць і, па ўсім відаць, кагосці чакае. Напэўна, кагосці з кіраунікоў Саюза пісьменнікаў. Я запыніў

ся, зрабіў выгляд, што таксама кагосці чакаю, і хвіліны дзве паназіраў за вялікім славутым пісьменнікам. Лянонаў... Блізкі сябар Ясеніна. Вучань і сябар Максіма Горкага. Жывая гісторыя рускай савецкай літаратуры. Аўтар «Барсукоў», «Соці», «Дарогі на акія», «Рускага лесу»... Было падумаў: зараз падыду, папрашу прабачэння і выкажу яму падзяку — вялікую і шчырную чытатцую падзяку, прызнаўшыся, вядома, што я з Беларусі. На шчасце, тут жа спахапіўся, усароміўся набеглай думкі і працягваў неўпрыкмет назіраць за Леанідам Максімавічам зводдаль. Неўзабаве якісь вышканены чыноўнік запрасіў яго на выхад...

А мог бы яшчэ столькі зрабіць для Беларусі

Перачытаў — прац дваццаць гадоў пасля першага чытання — аповесць Алеся Адамовіча «Последняя пастораль». Тады, у 1987-м, сама задума гэтай яго фантастычнай рэчы мне здалася занадта адвольнай. І ў дакладзе на пленуме Саюза пісьменнікаў я выказаў сваё сумненне ўголос, з трывуны. Помню, на перапынку Васіль Быкаў сказаў мне: «Выдатны даклад, такога яшчэ ніколі ў гэтае зале не было, але — нашто ты зачаткі Сашу? Дарэмна ты гэта зрабіў, дарэмна!». Рэпліка сябра ўразіла мяне, я нават зянтэжыўся. «Навошта ты зачаткі Сашу?...» Маўляў, ты ж ведаў, што яго чапаць нельга. А я — не ведаў. Неяк ніколі не падумаў, што Алеся у нашай літаратуре «недатыкальны». Ну, але зрабіў я гэта дарэмна, у чым зусім неўзабаве пераканаўся. У маскоўскай

«Літаратурнай газете», галоўнай трывуне Саюза пісьменнікаў СССР, паявілася публікацыя, у якой пакрыўджаны мной Алеся Міхайлавіч, крытыкнушы адзін сучасны вершаваны раман, прыпісаў мне не больш не менш як «утробную філософию». Вось так! А я і гэтага не ведаў, што ў майі рамане і наогул у майі пазэзі «утробная філософія». Ах, Васіль, Васіль! І чаму ж ты мяне не папярэздзіў, што «Сашу чапаць нельга»? Ну, але такой бяды. Урок атрымаў — і супакоіся.

Мінula дваццаць гадоў. Што я думаю, перагартаўшы аповесць, сёння? Што гэта — паўтарэнне міфа пра сусветны патоп. На сучасным узроўні думання. Фантастычны сюжэт. Для раздуму. Ну так, думаць пра гэта трэба. Каб такога «атамнага патопу» не адбылося — трэба своечасова зішчыць Гітлера — пад якім бы імем ён ні паявіўся. А для гэтага трэба ўсім чалавецтвам чытаць кнігу «Я з вогненнай вёскі» (адзін з яе аўтараў — Адамовіч). Гэта вам не фантастыка: сэрца не вытрымлівае, не адольвае жаху...

Выдатны беларускі літаратуразнаўца і крытык, таленавіты рускі (расійскамоўны) белетрыст, актывіст і мужны грамадскі дзеяч. Алеся Міхайлавіч Адамовіч. Яго прысутнасць у Беларусі другой паловы XX стагоддзя была не проста заўважнай, а яркай і дзеясна-ўплывовай на грамадскае, літаратурнае і навуковае жыццё ў рэспубліцы. І трэба ж: раптам, для ўсіх нечакана, з'ехаў з Беларусі ў Маскву. Стаду масквічом. Атрымаў высокую службовую

3 Алеся Адамовічам і Васілем Быкаўым. 80-я гады

пасаду. А далей? А далей нейкі недарэчны парадокс: нястомны змагар за выратаванне чалавечтва памёр ад разрыва ў барацьбе за маёмасць маскоўскага Літфонда! І нашто яна была яму — тая маёмасць? А столькі мог бы яшчэ зрабіць для Беларусі, калі б не спакусіўся выгадамі «цэнтра»! Беларусь шчыра аплакала цяжкую страту, і яго родная Глуша прыняла цела знакамітага сына на свае клады.

Усё яшчэ не стаміліся

Чытаю ці слухаю па радыё плявузванне наконт аўтарства «Сказа пра Лысую гару» і загідай прамаўлюю сабе: ну ты падумай! Усё яшчэ не стаміліся! Усё яшчэ гуляюць у гэтая неразумныя, нікчэмныя гульні — як нейкія каляпітаратурныя патулякі і блазны, невуکі, што не маюць элементарнай літаратурнай адукцыі.

І зноў вяртаюся ў думках да незвычайнага лёсу паэмы і да бяды-гора аўтара, якое ён зусім зусім не прадбачыў. Бо калі б прадбачыў...

Як толькі «Сказ» пайшоў (падпольна) па людзях і зaintрыгаваныя чытачы пачалі гадаць, хто віноўнік гэтай небывалай сенсацыі (хто аўтар?), ніводзін з іх — ні тады ж адразу, ні пасля — не назваў прозвішча паэта, які праз 25 гадоў сам назваў сібе аўтарам легендарнай паэмы. Ці не дзіўна? Называўся дзясяткі паэтаў — і выдатных, і проста таленавітых, і нават малаздольных, — і ніхто не назваў яго. І зразумела чаму. А на якіх падставах называўся? Хіба ў яго вершы, у яго почырку, у яго мове, у яго грамадзянскай пазыцыі ёсьць хоць нешта, што нагадвае прыродны дух, паэтыку і стыль «Сказа пра Лысую гару»? Не кажучы пра ўсё іншае (рытміка і інтанцыя верша, маральны пафас, фарбы сатырычнага пісьма: іронія, сарказм, грэцеск), дастаткова больш-менш уважліва даследаваць мову — лексіку, фразеалогію і сінтаксіс — аўтара паэмы і мову самазванага прэтэндэнта на аўтарства, каб пераканацца, чыё пяро выводзіла радок за радком увесць тэкст «Сказа».

А яшчэ ёсьць такі панятак, як «вобраз паэта». Дасведчаны чытач паэзіі, як правіла, бачыць, уяўляе вобраз паэта, вобраз чалавека і творцы, бо калі гэта паэт сапраўдны, то ў яго наўторчасці абавязковы адлюстраваны яго чалавечы характар, строй ягонай душы, яго ўласны погляд на жыццё, на людзей, на свет, яго разуменне добра і зла (маральныя прынцыпы), яго вернасць паэтычным настаўнікам і выпрацаваны за гады вучобы і працы эстэтычны густ, урэшце, яго жыццёвы лёс. Зыходзячы з гэтага дасведчаны чытач і меркаваў, хто можа быць аўтарам паэмы «Сказ пра Лысую гару». Ці можа, напрыклад, быць ім паэт, якому Бог не даў сатырычна-грэцескавага таленту і байкоўскага тэмпераменту?

Наймацней абраўлі мяне некаторы мае сябры. Замест таго, каб сказаць прэтэндэнту на аўтарства «Сказа»: «Няўжо вам не сорамна? Вы ж маеце да «Сказа» толькі ўскоснае дачыненне!», — яны падтрымліваюць яго прэтэнзіі і tym самым натхнююць на не-разумныя заявы. Госпадзе Божа мой, прасвяты і прамілы! Да якіх таямніц сяброўства ты мне судзіў дажыць!

Такія выпады супроць аўтара «Сказа» патрабуюць сямых сур'ёзных доказаў, калі мы — сур'ёзныя людзі і паважаем нашу літаратуру, лічым яе таксама сур'ёзнай. Ці ў нас пануюць норавы і парадкі літаратурнай Пашахонії?

А хамству канца няма

Выйшла ў свет новая паэтычная анталогія пра Маці, у ёй — вершы каля ста паэтаў. Натуральная, у кожнага з іх была ці ёсьць маці і таму... А ў Н.Г. маці не было, і ў анталогіі Н.Г. няма, хоць яго вершы пра маці амаль паўстагодзя беларускія дзеткі вывучалі па чытанках і хрестаматыях.

Выйшаў зборнік памяці Максіма Багдановіча, у якім — дзесяткі прысвечаных паэту вершаў, а майго верша пра трагічны лёс генія «Апошнія спатканне з Вэрнікай» — няма. Склалі і выдалі хлопцы-хваты анталогію беларускай літаратуры за тысячу гадоў, у якой прадстаўлены дзесяткі маіх сучаснікаў, — і равеснікаў, і маладзейшых, — а мае імя нават не ўспамінаеца.

На гэтым пералік спыняю, хоць мог бы і прадаўжыць. Ну і што зробіш? Нічога не зробіш. Хамству канца няма.

Усё думаў...

Доўгія гады падбіраў з дзіцячай балгарскай паэзіі лепшыя вершы, байкі, небыліцы і пераствараў іх у беларускай мове, рабіў беларускім. А пасля і некаторыя славенскія, і лужыцкія, і расейскія. А пасля і казкі ў прозе народнай былой Югаславіі перастварыў на наш лад. Усё думаў: спатрэбящца беларускім дзеткам — і сёння, і заўтра, яны ж так любяць жывое, вобразнае, дасціпнае слова, пераканаўся ў гэтым на сустрочах у школах. А яно, усё гэта, ужо і нікому не трэба. Адвярнулі беларускіх дзетак ад паэзіі ў родным слове. Адвярнулі...

«Спадкаемцы»

Юбілей Купалы і Коласа... З набліжэннем гэтых вялікіх дат у культурнай гісторыі беларускага народа, у гісторыі нацыянальнай літаратуры, з набліжэннем свята ў гонар памяці тых, хто з'яўляецца найпершымі сімваламі нацыянальнай велічы і славы Беларусі, — узрошчаная на расоле антыбеларушчыны заварушылася і прагавітая каляпітаратурна гнось.

Чужакі і запраданцы найначай як наважылі ўзорпіраваць права спадкаемцаў Купалы і Коласа. Яны арганізоўваюць літаратурныя сустрэчы і вечары ў гонар Купалы і Коласа, не разумеючы, што страшна абражаютць іх памяць — гэтым сваім крывадушшам, гэтым разгулам цынізму. Яны як быццам не ведаюць, чаму ў 1930-м Купала зрабіў спробу пакончыць жыццё самагубствам. Як быццам не ведаюць зместу ліста Коласа ў ЦК КПБ, напісанага ім перад самай смерцю.

Запомніце, браты: у той вечар, калі крывадушнікі-цынікі будуць крычыць пра сваю вернасць традыцыям і запаветам юбіляраў, прагучыць і голас Божы; і ў како б'еца ў грудзях жывое чалавече сэрца — той Яго голас пачуе. І кожны сам для сябе Яго слова паўторыць. Для сябе і для дзяцей

3 Васілём Быкаўым на святкаванні Дня волі

сваіх. Но ж не ёсце яшчэ, не ёсце пад беларускім небам прадалі сваё сумленне.

Талент і сумленне? А што эта такое?

Новыя гаспадары жыцця радиуюцца, што сацыялістычны лад у нас пераможаны і ад яго нічога не засталося. Не ведаю, ці пераможаны сацыялізм (калі ён увогуле быў у нас), але добра бачу: пераможана культура, сумленне, чалавечнасць, элементарная прыстойнасць. І перамог не капіталізм — перамаглі бескаросніцы, цынізм, нахабства. Перамаглі дзікунства і азвярэласць. Перамагла прафанацыя. Перамагла бяздарнасць.

Ці не дзіўна: пры гэным сацыялізме самыя высокія званні і ўзнагароды атрымлівалі пісьменнікі сапраўды ярка-таленавітых, а не шэрый і прымітыўныя. Знаць, кіраўнікі Беларусі мералі талент меркай вельмі высокай, Пэнкаля і Квэцкаля не ставілі ў адзін шэраг з Мележам, Брылём, Быкаўм, з Куляшовым, Танкам, Панчанкам... І не варта намякаць на «прыналежнасць да КПСС»: Быкаў і Брыль, напрыклад, партыйных белікі не мелі.

Сеніншнія Пэнкаля і Квэцкаля наўні думаюць, што яны твораць на ўзроўні Мележа ці Куляшова. Ну, што ж, хай цешацца. Ніякай байды не было б, калі б на іх поспехі (піярскія, шумагонныя) не глядзелі з зайдзрасцю пачаткоўцы.

Такі наступіў час. Талент і сумленне... Скора маладыя будуць пытака: а што гэта такое?..

Эпізод у застоллі

У жніўні 1961-га ў Беларусі праходзілі Дні расейскай літаратуры, на якія прыехала ладная (чалавек пятнаццаць) група маскоўскіх паэтаў і пісьменнікаў, у тым ліку Міхаіл Свяцлоў, Павел Нілін, Леанід Собалеў, Юлія Друніна, Сяргей Смірноў (Брэсцкі), Якуб Хелемскі, Аляксей Каплер і іншыя. Літаратурныя сустрэчы Мінск рашишыў праводзіць у абласцях. Гасцей «разбілі» на дзве брыгады: адна паехала на ўсход (Магілёў-Гомель), другая — на захад (Берасцце-Горадня). З гасцімі, натуральна, паехалі і мінскія творцы. Я трапіў у «захаднюю» брыгаду, якою камандавалі: ад

масквічоў — Леанід Собалеў, ад нашых — Пятро Глебка. За дні сустрэч на Берасцейшчыне-Горадзеншчыне я пасябраваў з паэтам Уладзімірам Кастроўым, пазнаёміўся з Паўлам Нілінам, Сяргеем Смірновым, Юліяй Друнінай, Аляксеем Каплерам (муж Друнінай), Леанідам Ленчам. З нашых, апрача Глебкі, быў Максім Танк, Аляксей Русецкі, Мікола Ткачоў. Дні праходзілі, як і належала быць, святочна. Запомніўся адзін эпізод, які мяне монна ўразіў.

Начавалі ў Белавежскай пушчы, на ўрадавай дачы. Была мілая і нябедная сяброўская вячэра. Тамадзі у застоллі Леанід Сяргеевіч Собалеў — масіўны, грузны, імпазантны, па тагачасных крэтырыйах — «жывы класік». Пра кожнага з прысутных беларусаў, па законах удзячнасці, казаў добрае слоўца. Гаворачы пра Русецкага, назваў яго іншым імем. «Прабачце, ён Аляксей», — падказаў яму — нягучна, спакойна — Нілін. Божа, што ў адно імгненне зрабілася з Собалевым. Ад прыязнай лагоднасці на твары і следу не засталося. Павярнуўся да Ніліна і, набрынілы злосцю, на ўесь голас раўніў: «А вы меня не поправляйте! Я сам знаю, что Алексей!...». Усе прысутныя збягніліся, асабліва мы, беларусы. Ну нікак не чакалі такога выбуху злосці. Хіба далікатная падказка калегі магла справакаваць на такі выбух? Тут, відаць, нешта іншае...

Пасля вячэры я спытаў у Ніліна, якога любіў як пісьменніка і пранікся да яго сімпатыяй як да чалавека: «Чаму ён так, Павел Філіповіч? Як гэта зразумеца?» — «Відаць, так, як усе і зразумелі. Вялікі літаратурны начальнік, кіраўнік Саюза пісьменнікаў. А ёсьць і яшчэ два моманты. Першы — ён даўно нічога не піша, а Нілін стаў папулярным. Другі — ён не можа забыць, што Нілін сядзеў у Гулагу. Што сядзеў невінаваты — гэту гэта ён ведаць не хоча».

Было мне над чым у туточку падумаць! Якая была наша нядайня рэчаіснасць — і ці скончылася яна?

Калі я пісаў раман у вершах «Родныя дзеяці», эпізод, пра якія тут распавяў, мне вельмі прыдадзіліся прыбліжэнія ў образ аднаго з герояў — Мікіты, дубаватага і фанабэрystага начальніка ваеннаагаштаба. Дзея таксама адбываецца ў застоллі.

*Тут дзядзька Лёкса па пасудзе
Ударыў зноў: — Прашу наліць!
Мікіта Зміцеравіч будзе
У гонар маці гаварыць!*

*Мікіта вычакаў хвіліну,
Пакуль заціх-улёгся шум,
Устаў паважна, нос закінуў,
Як перад люстрам хараушун.*

*— Што ж, еслі просіць
прадсядацель
Ці, ізвіняюсь, тамада,
Каб я сказаў што к гэтай даце,
To я далжон атвеціць: да!*

*Дык вот у нашай юбіляркі
Есь многа качествава такіх,
Што быў бы грэх не выпіць
чаркі,
Не ўшанаваць пачотам іх.*

*А першым качествам законна
Шытоя я без лішніх слоў,
Што, хоць і ў возрасте
прыклонным,
Ана не знаець дактароў.*

*Другое качества па праву
Адмецім такжэ мы спаўна,
Што патрудзілася на славу
За жыцьця працоўную ана.*

*А трэцім качествам
гардзіца
Найболей нада, што ўдава
Зрасціла нас, как гаварыцца,
I ў жыцьці пущёку нам дала.*

*У ту вужасную разруху,
Благадара і вапракі,
Ана не пала сілай духу:
Пускала нас — как піці з руки!..*

*Тут выйшла пауза малая,
I д'ябал Вінька не стрываў:
— А што бабуся залатая
I ўнкуаў любіць — не сказаў!*

*Мікіта згроб сурвэтку ў пальцы,
Махнуў рукою, як ластом:
— А вы мяне не патраўляйце! —
Раўніў на Віньку цераз стол.*

*— Я лучча знаю, што бабуся!
I ўсё я знаю, што к чаму!
А еслі ў чом і абышуся —
Мяне паправіць есть каму!*

А Павел Нілін у сваёй новай аповесці «Праз могілкі», напісанай неўзабаве пасля паездкі ў Беларусі, стварыў вельмі высакародны вобраз беларускай дзяўчыны, якой і прозвішча даў беларускае — Гілевіч. Наташа Гілевіч.

ВЕРШЫ

УЧАҮНЕ ПА ВЯЛІКАЙ ВАДЗЕ

Сяржук Сыс

Застаца жыць...

Застаца жыць на роднае зямлі,
Калі шалёны рум няяечыць, круціць...
Насуперак палонцы і пяті,
Смярдзючым нарам, кулі ці атруце.

Застаца жыць хаяць бяшчэ таму,
Каб перажыць чарговую карыду:
Ператрываць і ганьбу, і турму,
Ды стаць вышэй людскога суіцыду.

Калі б...

Высокія драўляныя вароты
У зацені здаўна знаёмыя ліп...
І мроіва вічорнае саломты,
І гэтае спрадвежнае: «Калі б...»

Калі б я змог вярнучы юнацтва ліпам,
Калі б пачуць ізноў з-за плоту спеў
Таемны, мілагучны, сціллы...
Але аж да адчаю не паспей.

Пахілы плот... яму мо год да скону,
Але тады здавалася — бар'ер.
Цяпер крывы, трухлявы і зялёны,
І мы з табой трухлявыя цяпер.

Не пераскочыў я калісьці ўпотай
Мяжу найлепшай з страчаных сядзіб.
Парытваюць замшэлья вароты —
Уладары нязбытнага «Калі б...»

Адбіткі нашых пальцаў
спаткаюцца міжзволі
на лавах і парэнчах,
на чаранку наожа...
А я хачу сустрэчы іх
не ў горадзе, а ў полі,
ускрайныя якога
ахутвае імжа.

А я хачу сустрэчы іх
жывой і нечаканай,
каб некалі далонька
знайшла сваю далонь.
Каб тое поле чула:
«Дык вось ты дзе, каханы!»,
Каб поле ўрэшце ўбачыла
Удаланях агонь.

Душа мая — як лёс старых калёс:
Прыймкунуліся нямогла да абочын...
Што шлях ліхі дазвання не распрос?
То боскі дар — жанчыны любай вочы.

Душа мая — няветлае жытло,
Дзе нам агмень халодны і сірочы.
Але і тут здаралася цялло,
То боскі дар — з жанчынай любай ночы.

Душа мая, такою будзь, як ёсць,
Я не баюся твой спакой сурочыць.
Хай да цябе часцей прыходзіць госць
Няспешна паходкаю жаночай.

I калі больш не будзе дажджоў і завей,
А адно — безнадзеянасць скразная,
I калі за бранёю службовых дзвярэй
Мяне болей сябры не пазнаюць,
I калі аж да пятак жысці апячэ,
I калі пачарнею з адчаю —
Веру, знайдзенца выйсце яшчэ —
Я нап'юся дый засплюю.

Залатыя вароны

Некалі свет жыў па іншых законах,
Шмат надаралася дзіваў тады —
Ладзілі срэбныя птушкі вароны

Фото Галины Дубинецкай

З тымі, чый колер быў залаты.
Разам шугалі ў бязмежнае неба,
Разам птушыны ўчынялі разбой.
Рваў цішыню іх сумесны малебен
Трэснутай іерыхонской трубой.
Ды з вышины, наглядзеўшыся ўволову
На чалавечы падман і хаўрас,
Срэбныя сталі чарнай ад вуголля,
Лепшы забралі прытулак і кус.
Залатакрылым і безабаронным
Чорныя вынеслі хіцівы прысуд...
І назаўжды залатыя вароны
Зніклі і болей не з'яўляца тут.

Бывай, Ярыначка, бывай!
Калі б я мог, дык стаў дакладна
Дарогай на Друскінікай,
Пляшотнай і спагаднай.

Па мне праехала каб ты,
Ды каб хоць раз, хоць крыху,
Пачула нервы-правады
Пакінутага псіха.

Тут горад, восень і адчай
Сышліся ў пантаміме,
Кашмары сняцца па начах,
А дні даўжэй за зімы.

Жыву пульсацыяй хвілін,
Што сталі сувязнымі...
Я без цябе, ды не адзін,
Між тэлефонных ліній.

Да хаты

Дахаты дахаты дахаты
стаў непатрэбным,
стаў вінаватым...

зламалі бясконцыя войны
начныя пачварыны-чэрці
а мене ўсё адно спакойна
калі нават проста ўмерці
Чэрці — паўсоль, навокал
насупраць мяне і збоку
прасочваюцца праз вокны
лезуць па вадасцёку...
навошта слізгаць па снезе
змагаючыся з аблогай:

як хораша Дома крэзіць
пра дзетак сваіх ды Бога...

У сіроцкім жытле

...Вось дом, дзе не жыве ніхто...
Не парушаючы спакою і засоваў,
Злініялы ценъ свой, нібы паліто,
Пакінуў на прыступках адмысловых.
Так млюсна тут, ні ладу, ні души,
Рыпяць услед рассохлыя масніцы, —
Іх цяжкі стогн бяссільны заглушиць
Нямы дакор сіроцкае бажніцы.
Адкрыйцеся, выявы абразоў,
Дзе той, хто спавядаўся перад вамі,
Хто кінуў дом, а сам адсюль сышоў?
І я адказ пачуў пад абразамі:
«Хто быў паперад, той ужо даўно,
Узлезши на бялюткія блокі,
Знік незваротна ў вечным руме сноў...
А шлях туды ёсці блізкі і далёкі.
Зірні, як прагна шчэрыца праём,
Дзе ўдзень ўноч палюе Знік змарнелы,
Прыў ладанне, стань гаспадаром,
Каб у жытле жыццё не адрунела.
А ледзь надыдзе вызначаны час
І ў Судны дзень завершаца падлікі...»
Я прыгадаў, што вельмі мала нас,
І скінуў на парозе чаравікі.

Начныя павукі

Не, не трагічны выпадак які —
Нас загрызуць начныя павукі.

Абачліва-нябачныя стварэнні,
Не пакідаюць шораҳу і ценяў,

Вылазяць ціха з хованак штоночы,
Каб запаўзіці ў галовы нам праз вочы.

Іх часам шпацыруе да халеры
Бульварамі знясленых артэрый,

Гуляюць па крыві і пэўна мараць
Стварыць для нас сцэнары кашмару.

І ў глуханоч павуччая пяхота
Аднойчы змаужа скuru літкім потам,

А сэрга разляціца, як лушпінне,
Славітае смяротным павуціннем.

Як крыўдна ведаць гэта, мужыкі:
Нас загрызуць начныя павукі.

Эга

Прыспешвае фініш —
І ты разумееш:
Усіх не абдымеши,
Усіх не сагрэеш...

SOS!

Аглушаны знянацку лістападам,
Я ціхім лісцем долу ападаў.
Даруйце мне, сцяжыны і прысады,
За тое, што зваліўся, як бяды.

Укрыў зямлю ашмоцем свайго цела,
Якое нёс табе, ды ўічэнт распрос,
А ты па мне прайшла... і шапацела
Услед няспешным крокам «SOC!»

Спыніся, глянь углыб маіх адценняў —
Рубін і охра, чырвань... вось букет!
Сагні яшчэ дзяўкоўскія калені,
Складзі з мяне нябачаны партрэт.

А ўноч, калі заснеш адна ў пакоі,
Рассыпаўшы салому пахкіх кос,
Прысніш, што не букет, а я з табою,
Што гэта я шаптаў адчайна «SOC!».

Элегія

Як парк за лета загарэў,
Стаў пляжнікам агністым.
Нырца даю у прыцень дрэу,
Чыноўніцка-ўрачыстых.

Адчуць жыццё пасля турбот
У ціхім шэпце лісця,
Забыцца пра кругазварот
Зусім нічэмных выйсцяў.
І агарне шчымлівы сум,
Што так, а не іначай:
З камля жыцця скубем тырсу
І тлеем без астачы.
Наўскос скрэзі парк брыду
Наўпросткі, без сцяжыны,
А ззаду: «Ён шукае дуб,
Сабе на дамавіну».

У парку пустэльным
Каханне жыве,
Яму тут хораша жыць,
Схавалася недзе ў
Мокрай траве,
Дзе слёзкі крыштальнай імксы.
Падобна нацята тугой цеціве
Жаданне лістотай дрыжыць,
Чареу яно, за сабою заве
У восенскія вітрацы.
Але прытыніся, замры і ўяви,
Пакліч яго ціха, скажы
Аб тым, як у гэтай
Дажджлівай крыві
Няма для кахання мяжы.
Спакусілівы вечар
Паволі пльве
Над паркам, што на Сажы...
Пляшотнай восені постаци дзве,
Якім паасобку не жыць.

У чаўне па вялікай вадзе
плыць і піць узахлёб паветра,
кіравацца далей ад людзей, —
спадзявацца на літасць ветру.

Плакаць вольна з крывым дажджоком,
помніць бераг, сухі й высокі,
чуць, як першы разложысты гром
раздзірае шыхты аблокаў.

Углядзіца радзеі і радзеі
у зліццё паўнаводдзя з небам...
У чаўне па вялікай вадзе
Мне да неба дагрэбсці трэба.

АПОВЕД

НЯСПЫННАЕ МАЎЛЕННЕ

Сяргей КАЛЕНДА

1.

— Я нарадзілася пасля вайны, малой бегала па гародах і паліах, толькі паспявала кідацца долу, балочча ўдараючыся жыватом, бо як першы запавет памятала, што калі чуеш, як гудзе самалёт, хутка падай долу, хавайся ў трапе... усе жахаліся ўсяго, нават «кукурузнікаў», якія апрацуваў палі... у нас спачатку жыло вельмі шмат яўрэй, добра было, суседнічалі, нават сялібамі... але іх знішчылі разам з беларусамі амаль цалкам (бабуля Ніна сядзела на ганку, жвавая, рэзкая, добрая, яна праз усё жыццё прайшла такой, мужнай, ращучай, упартай, часта нервавалася, часта хутка выходзіла з сябе, я раней на яе шмат за што крываў, але потым пераканаўся, тым болей, што не толькі сам, але й родныя началі заўважаць, што ўсе тыя рысы харектару, якія належалі ёй, тыя самыя — раздражнёнасць, нервовасць, упартасць, належаць таксама й мне)... а сяліба нашая, вялікая была, з садам, які прасціраўся на шмат метраў, калі не кіламетраў, вішні раслі, яблыні, груши, слівы, чарэшні, алыча... але прыехалі бульдозеры калгасныя, і ў самую пару, калі ўсё на дрэвах саспявала, выкарчавалі, знішчылі да шчэнту... мама мая так горка плакала, пакутавала, гэткім чынам камуністы адабралі нашую зямлю й параздавалі ўсім, так сяліба стала вёскаю... коней у нас шмат было, кароваў, коз, таксама ўсё паадбіралі, нас выселілі, цяпер вось тут, дзе геная хата — новае месца жыцця апынулася, у ёй і згарэў твой прадзед, але мы яе ізноў адбудавалі... а потым, што... шмат хто імкнуўся да заробку, вось і мяне маладой закінула ў Казахстан, «цаліну падымала», арага, была трактарысткаю, напэўна, там бы й засталася, але з грашымі ў тым цяжка было, дадому карцела, збегла я, карацей, зваротна, нейкім шчаслівым чынам дадому патрапіла, а потым першы муж... сварыліся мы з ім шмат, але добры ён быў, развязаўся, ён памёр маладым... была першаю ў БССР жанчынай-кранаўшчыцаю (яна ўвогуле адрознівалася ад усіх жанчын, асабліва ў маладосці нейкім неверагодным спрытам, і часта апыналася здольна на

зашмат большыя справы й «подзвігі», чым мужчыны)... потым гарбарны завод (о, тыя пахі я ніколі не забуду: адвечна ў кватэры з'яўляліся нейкія скуркі: зяць, ласка, бабёр, пахі чагосьці высахлага, застарэлага, змешанаага з крываю альбо ванджаным мясам... скury гэтая дома былі паўсюль, а ўзімку ператвараліся ў модныя футры... яна тады ў Менску, з намі жыла, а потым зноў вярнулася ў Студзёнкі)... а памятаеш, як я раней вершы пісала (о так, памятаю гэтая вершы: буслы, гай, дубровы, паліны, грыбы... але яе друкавалі, я часта малым смияўся з гэтае нагоды, так бы мовіць, я не надта паважаў тых вершы), а цяпер вось ты пішаш... (заўсёды засмучала мяне гэтае параннанне, але па маіх продках не толькі яна рабіла ўдала-няўдалыя спробы з пісъмом, дзед мой па таце пісаў, шмат пісаў, але скончыў жыццё самагубствам, маладым яшчэ — трацца ўсё... я, з усёй сям'і — усе спрэс чарнавалося, са смугла скораю, падобны менавіта на яго яшчэ на бацьку мамы, блакітнавокі, светлавалосы з белаю скораю, якая ад ціску часта чырванеет, а ўсе кажуць — крыва з малаком; лухта, шчыра скажу, праста ціск скача...) а потым з'яўляўся другі муж, і я нарадзіла твой дзядзю ў цёпло... але ўсё не тое было (яе ўвогуле цяжка чымсьці задаволіць), папрацавала я яшчэ на метэастанцыі — і з'ехала з Менску ў Студзёнкі, і добра пачуваўся, побач цукровы завод, нават аддзел маркетынгу адчынілі, Колька мой (трэці муж) вунь прадае, але халера яго з ягоным пітвом, сабака... (ён цыган, маці ягоная, дзесяці паддзеяніста гадоў, да гэтага часу жыве ў Сібіры, бацька ягоны памёр, калі ён быў падлеткам, замёрз на паліванні, ён сам яго, нябожчыка, адшукаваў і некалькі кіламетраў на санках праз снежную сібірскую прастору вёз дадому... бабуля з дзедам неяк дзіўна адшукалі адно аднаго, ажаніліся, калі ўжо было амаль па шасцідзесят, ён бадзяўся па свецце, піў, але цяпер у Студзёнках усе яго баяцца — цыган, у яго нібыта ў хляве кулямёт скаваны... вераць сяляне абы чаму)... ой, да што распавядаць тут пра маё жыццё... не хачу я й не пішы пра мяне нічога, я саромеюся (усё, калі яна начынае так казаць, значыцца, нічога больш я не начую, але нам і гэтага дастатковая, ці не?).

2.

Бабуля Ларыса сядзела ў хаце, старая, але ў добрым стане, выдатна чула, бачыла без акуляраў, моцная такая, сядзела ў гляздзела ў акно, за якім была пасаджана бульба:

— Вось, жукі ўсю бульбу знішчылі, аніякага спасу ад іх! (насамрэч бульба ўжо квітнела ў паўдзіні была вышэй каленіяў, амаль што не раскідзістая)... Смаргонь жа наша чатыры гады ліній фронту была, на заходзе Смаргоня ў немцы стаялі, дзоты з цэглы пабудавалі, да сёния яшчэ ў полі стаяць, а на ўсходзе горада — рускія... так яны й

яны нас... немец, калі захапіў нашу тэрыторыю, дык з ім было не зашмат лягчай, выдаваў ежу па талонах, мы за колькі месяцаў мо' толькі двойчы атрымалі ад яго штосьці... (яна зрабіла паўзу, з'яла кавалак тварожнага торту, які мы захапілі з Менску)... осё цяпера ж у нас ўсё ёсць, раней у Менск, Гародню ездзілі, цяпер да нас можна ездзіць, ўсё ёсць... (вось любяць нашыя бабулі падаю́ваць сучаснасць з ваенна-камуністычнымі часамі, шчыра кажучы, калі падаю́ваць цяперашні час са старожытным, таксама атрымаецца, што мы няблага жывем, але ж трэба жыць не мінульым, а сённяшнім і будучым(!))... і няхай там ён па тэлевізары лухту ўсялякую вярзе, памрэ ён — мы застанемся... перажылі жахі вайны, голад, смерць, дык яго й падаўна перажывем!.. маці мая падчас бамбавання ў спіну была параненая аскепкамі, колькі месяцаў праляжала ў ложку, амаль не памэрла, тады калі нас немцы былі, дык прыбеглі на падмогу, адзін з іх бацьку майму паказвае на пярсцёнак, маўляў, таксама жанаты, падаю́вае ёд і бінт... а нам цяпер што, вось раней вусцішна было, ні ежы, ні жыцця, камуністы нас катавалі, вы цяпер, новае пакаленне, абручэйшае, патаўсцеўшае, цалкам

нават не напружваеца, для вас там дэмакратыя істотная, а мы тады нават такіх словаў не ведалі, адно марылі, як жыць, каб не хацелася штохвіліны есці, але мы не пасціўныя там нейкія, памятаю, далёка было людзям да чыгункі хадзіць, немцы тады, палонныя, дзве калія нам збудавалі, а раней толькі адны рэйкі былі, марудна цягнікі хадзілі, кожную хвіліну спыняліся, праpusкалі адно аднаго, дык пасля цягнікі часцей і хутчэй рухацца пачалі, але нам было вельмі доўга жарудна хадзіць на галоўную чыгунку, таму мы на ўскрайку Смаргоня ў цягнікі самі спынялі, каб сесці зручней і бліжэй, дык потым раённая ўлада зрабіла нам прыпынак «Маладзёжны»... вось як... мы здольныя цягнікі спыняць на хадзе... нам абы пасля вайны каб жылося сыта, нам не да палітыкі, няхай яна гарыць... зямля ёсць, куры ёсць, кароўка... астатніе мянялася шмат разоў: палякі, немцы, рускія... ўсё адно, ёсць мы, беларусы... праста цяжка нам, з усіх бакоў хтосьці намагаеца схапіць сабе кавалак нашай зямлі... (яна паглядзела, пранізіла так, напрасткі ў мае вочы, быццам пыталася альбо прасіла, каб ўсё, што яна апавядае, не знікла праста так)... а ў сорак чацвертым хата наша калі чыгункі стаяла, дык з цягніка нейкага хтосьці стрэліў, куля патрапіла ў саламяную страху — і мы ледзь паспелі ноччу выбегчы, ўсё згарэла, дашчэнту (заплакала), цэлы год у куце свяякоў ўсёй вялікай сям'ёй пражылі, халодныя, галодныя, амаль без вонраткі... але бачыш, выкараскаўся, пасля вайны я скончыла вячэрнюю школу ў патрапіла ў Ашмянскую педвучылішча, праз год яго зачынілі, і мяне перавялі ў Менскае, потым праз год у Барысаўске, і нарэшце скончыла я вучобу ў Магілёве... потым працавала піянерважатай, але потым нарэшце пад Смаргоняй настаўніцай і потым яшчэ ў дзіцячым інтэрнаце... і так да пенсіі... добра мы жылі, стараваліся, дзеци раслі, працавалі, цяпер вунь самі якія, дарослыя, заможныя, амаль шляхчыцы... (яна спынілася, паглядзела на халодную гарбату, адпіла крыху, пасміхнулася, так пяшчотна, добра, але ў вачах яшчэ стаялі слёзы... а В., якая сядзела побач, скончыла рабіць замалёўку бабулі, якая мусіла ў будучыні ператварыцца ў файны графічна-фламастарны партрэт).

0.

Гэта яны, тыя самыя міфічныя Атланты, звышлюдзі, якія закаліліся ў вайне й у савецкіх часах, яны як дыназаўры ў наш час... і я сумняюся, што змагу знойдзіцца з кагоўці з нашага пакалення, здольнага на такія подзвігі, на такую жыццёвую моцу... мы выраслі быццам бы ў атчэнні ватовай прасторы, бо не маем моцу нават змагацца за волю...

Мы — быццам бы копія копіі сапраўднага чалавека, істоты наадціўнай бяспечнай й ружовай...

Смаргонь — Менск — Студзёнкі

Бабуля Ларыса. Малюнак Васілісы Паляніна-Календа.

► РОЗГАЛАС

СЦЯГ НА ПЛОШЧЫ СВАБОДЫ

З «НАЧНЫХ НАТАТАК і ФАЦЭЦЫЙ»

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 9 (1).

Паздавалі напісанае на пра-
верку і дарадца пасольства Чэхіі
Герман Хромы, перакладчык
Бібліі на беларускую мову Васіль
Сёмуха, шэф-рэдактар газеты
«Новы Час» Аляксей Кароль. А
некаторыя «напісанты» забралі
дыктоўкі на памяць у свае сямей-
ныя архівы. Гэтаксама мудрае
рашэнне!

15 сакавіка 2008 года

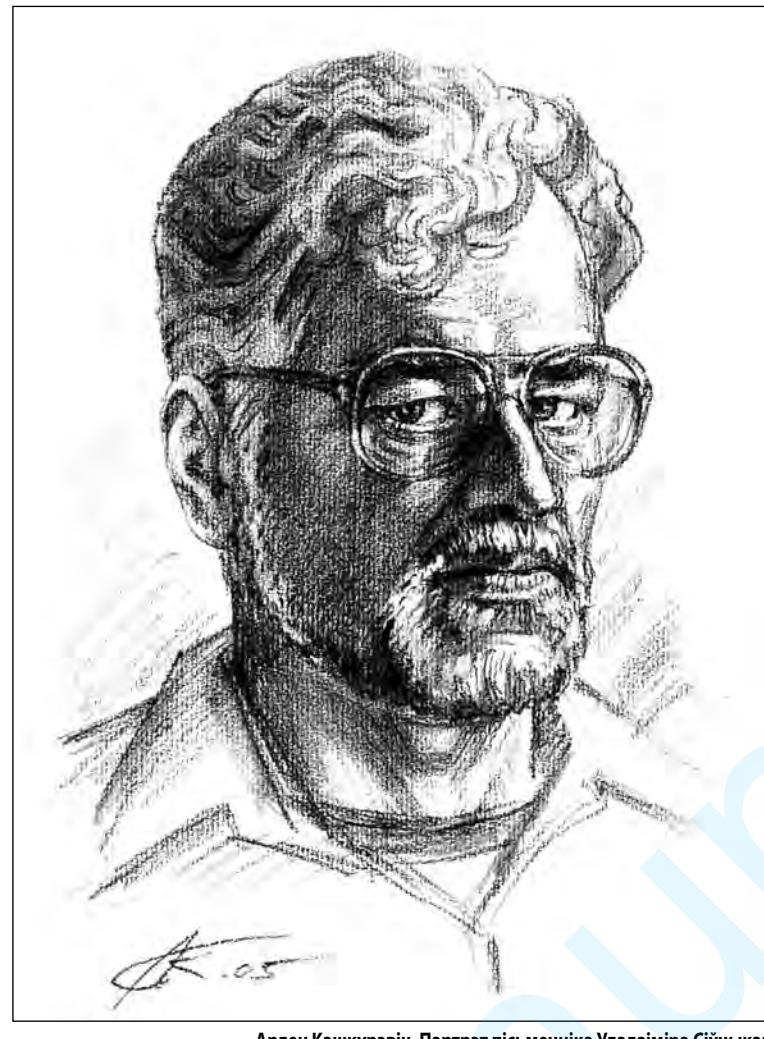
З блаславення Папы

Разам з Валодзем Падголам
правёй дыктоўкую для сваякоў
рэпрэсаваных палітыкаў і акты-
вістаў.

Сталы ў бібліятэцы касцёла
святога Сымона і святой Алены
(ягоныя святыя і паства не пры-
маюць засветызованую назуву
— Чырвоны касцёл!) чамусьці
аказаліся занятымі выставаю
— кнігамі Яна Паўла II і фотааль-
бомамі пра яго. Давялося прынес-
ці сталы і крэслы дадаткова. Аль-
нуліся яны пад вялікім партрэтам
Папы, на якім той дабраслаўляў
прыхаджан, а значыць і нас.
Урачыстасці, святыя і пада-
валі ў бібліятэчным сутарэнні і
выстаўленая там лічбавая копія
з Турынскай плашчаніцы, выка-
наная на метале ў натуральную
вельчыню.

Нельга было глядзець без хва-
лявання, як старанна пісалі маці
Аляксандра Казуліна, Змітра
Каспяровіча, Уладзіміра Лаб-
ковіча, Андрэя Кіма... Поруч з
імі шчыравалі эколаг і публіцыст
Валеры Дранчук, мастак Рыгор
Кійка, культуролаг Ада Чалей,
грамадскі дзеяч Галіна Січык...
Цікава было дазвацца, што Тац-
цяня Кім і Галіна Січык пісалі
беларускую дыктоўку першы
раз у жыцці, бо не вывучалі бе-
ларускай мовы ў школе, а калі
яшчэ дакладней — вучыліся не
у беларускіх школах. Але ідэю
дыктоўкі настолькі ўпадабалі,
што намерыліся правесці яе і
праз два дні на знак пратесту... у
сталічным Цэнтральным судзе,
дзе меўся адбыцца закрыты пра-
цэс над актывістам мададзёвага
нефармальнага аб'яднання «Іні-
цыятыва» Андрэем Кімам, які
нібыта ўдарыў міліцыянта пад-
час мітынгу прадпрымальнікаў.
Іронія і трагедыя лёсу: Андрэя
будуць засуджваць у будынку
колішняга Коласаўскага ліцэя, у
якім ён вучыўся!

Уразіў мяне і яшчэ адзін «на-
пісант», амаль што мой цёзка
па прозвішчы, навучэнец 23-й
менскай гімназіі. Зазіруў праз
ягонае плячо і пабачыў, што
Ян Вітаўт Січык старанна вы-
водзіць сказы... лацінка! Не
змог устрымацца і напрыканцы
ўзнагародзіў яго як актыўнага
ўдзельніка дыктоўкі ўнікаль-
ным (на 28 моваў і 100 000 адзінак
перакладу!) «ЕўраСлоўнікам»
Лявона Баршчэўскага, пажадаў
яму стацца ўдзельнікам будучай
дыктоўкі краін-спадкаемцаў
Вялікага княства Літоўскага і
нават ЕўраДыктоўкі. Дарэчы,

Арлен Кащакевіч. Партрэт пісьменніка Уладзіміра Січыка

скарысталі лацінку гэтаксама
пісьменнік Уладзімір Содаль,
палітык Алеся Лагвінец і многія
іншыя.

Прыемна было пачуць падзяку за
педагагічныя і артыстычныя
высілкі — гэтым разам ад
Валерыя Дранчука. Але калі ў
дэвядзеца яшчэ выступаць у
ролі дыктоўшчыка, дык хацеў
бы прамаўляць разам са знакамітай
тэледыктаркай Зінаідай
Бандэрэнка!

29 сакавіка 2008 г.

Сцяг на плошчы Свабоды

Амбасада вольнай, хрысціян-
ской Грузіі месціцца ў гісторы-
чным цэнтры нашае сталіцы, паміж
дзвумя галоўнымі — пра-
васлаўным і каталіцкім — храмамі
Беларусі. Бачыцца мне глыбока
сімвалічным і невыпадковым,
што яе сцяг — белае палотнішча з
пяццю чырвонымі крыжамі — лу-
нае па-над плошчы Свабоды.

Прыемна было пазнаёміцца
там з гаспадаром, амбасадарам
Давідам Залкаліяні. Ён з кагорты
маладых, энергічных менеджа-
раў Саакашвілейскага прызыву,
што атрымалі адкузацю ў Еўропе
або ў Злучаных Штатах.

Было пра што пагаварыць.
Шкада толькі, што не пагадзіўся
батоні (па-гру. = спадар) Давід,
каб гутарка наша паявілася ў
прэсе. Цяпер ідуць кансультаты-
цыі палітыкаў пра імавернае
признанне Беларуссю «незалеж-
ных» рэспублік Абхазіі і Паўднё-
вой Асечії, і спадар амбасадар
апасаецца, што публікацыя
можа пайсці не на карысць.
І, разам з тым, грузінская ды-
пламатыя настроена вельмі
рашуча — калі беларускі бок

признае дзяржавы-марыянеткі,
дык грузінская амбасада ў Мен-
ску будзе закрытая.

Але ў гутарцы высветлілася
і прыватная, нечаканая, аднак
прыемная акаличнасць: бацька
батоні Давіда, аказалася, блізкі
сябра Нугзара Каберыдзэ, пісь-
менніка, палітыка і грамадскага
дзеяча, майго даўняга сябра. І не
толькі сябра. Калі прыезджаў
Нугзар на міжнародны семінар
перакладчыкаў беларускай літа-
ратуры ў Дом творчасці «Іслач»,
дык стаўся і хросным бацькам
маіх дачок.

На Каляды малодшая, Хрысці-
на, прасіла была: «Татка, хай бы
замест Дзеда Мароза ці Святога
Міколы прыехаў да мяне мой
хросны! Я так даўно яго не бачы-
ла, што вельмі кепска памятаю,
амаль што зусім забылася...»

17 верасня 2008 г.

Помста

На беларуска-расійскім па-
межжы, у горадзе Неўлі ў гаспа-
дарцы майго стрычнага, калі
можна так сказаць, дзеда Нупрэя,
які зазнаў нягоды і нястачы
ваеннага ліхалецця, былі дзве
вайсковыя каскі.

З адной, савецкай, сціліся
ягоныя аўчаркі, з якімі нёс ён
вартаўнічую службу пры саўгас-
ным гумне.

Другую, фашыстскую, пры-
мацаваную да жэрдкі, скарыстоў-
ваў ён як чарпак, якім час ад часу
вычэпваў, выграбаў змесціва з
ямі ў прыбіральні-шпакоўні.

Вось так, свядома ці падсвядо-
ма, і ў мірны час помсіц ён та-
татітарыстам — як сталіністам,
так і гітлерыстам.

21 лістапада 2008 г.

Слоган

На Лесевай, доччынай бут-
эльцы на пітве, якую яна брэ-
ссабойка ў трэнажорную залу,
накрэслены слоган (англ. slogan =
лозунг, дэвіз):

«Рабі, што любіш!
Любі, што робіш!».
Выдатна сформулявана!

3 мая 2010 г.

Форма і змест

Алесь Камоцкі расказваў, як у
адным з падарожжаў давялося быт-
эльцы на спыніца, каб пераначаваць у ма-
ляйнічай вёсцы на Смаленшчыне.

Гаспадыня, якая пагадзілася
прытуліць музыкаў-вандроўніка,
па іхнія просьбі даручыла пака-
заць гаспадарку сваёй дачэ.

Дагледжаная, чысценька пры-
браная, прыгожая, нібыта пар-
цалянавая цацачка, тая петна-
стоўка моўчкі павяла гасцей да
хлевушкі.

Найбольшае замілаванне ў
дзяяч, Алесевы спадарожніц,
выклікалі пухнаценъкі труся-
няткі. Яны нават узліся падкі-
даўца ўм траву дый бацвінне, як
раптам экскурсавод-петнастоўка
падала голас, як аказалася, хры-
пілаваты і па-старэчаму рыпучы:

— Кхе-кхе! Да под нож на х.. их
всех!!!

Як пазначаў у «Рэзвізоры» сваёй
знакамітай рэмаркай расійскі
класік: «Немая сцена».

20 жніўня 2011 г.

OK

Сталіца Аўстрыі Вена не можа
не ўражваць сваёй імперскай
пампезнасцю, заможнасцю і
раскошай.

Але сярод скульптурнай спад-
чыны найболей прыйшліся мене
да душы ні помнік імператрыцы
«Свяшчэннай Рымскай імперыі»
Марыі Тэрэзіі, падчас праўлення
якой і Аўстрыя шкамутала ў Пер-
шым падзеце Рэч Паспалітую, ні
манумент імператару Аўстрыі і
каралю Венгрыі Францу Іосіфу,
які задушыў на падуладных яму
землях рэвалюцию 1848–1849
гадоў, ні грувасткі выявы мі-
фалагічных істотаў пры фантанах
палацавага комплекса Хоффбург.

На вуліцы Оскара Какошкі,
на лужку за палісадам, на фоне

цаглянай сцяны стаіць помнік —
адно толькі масінжовая галава
знакамітага аўстрыйскага графі-
ка, жывапіса, скульптара і дра-
матура чэшскага паходжання,
найбуйнейшай асобы аўстрыйск-
ага экспрэсіянізму ў літаратуре
і ў выяўленчым мастацтве (глядзі
фота на стар. 9 (1)).

А на сціплым «трохступене-
вым» пастаменце паўтара-
мировай вышыні выбіты звыш-
підэрны надпіс: «OK» — Оскар
Какошка, — манаграма, якою
творца падпісваў свае шэдэўры.

Але пры жаданні можна пра-
чытаць тую манаграму і як па-
пулярную сёння англамоўную
абрэвіятуру Ok (усё добра)! Пра-
чытаць, як запавет майстра, як
сцверджанне, што ў іншым свеце
куды больш утульна і спакойліва,
што там усё хороша, усё о'кей!

24 жніўня 2011 г.

Дэжавю

Найчасцей прыемна, нібы-
та пабачыў даўняга прыяцеля,
згледзець на чужое кніжнае
паліцы том, які маеш у сваёй
бібліятэцы.

Прынамсі, так было, калі на-
ведваў у Браціславе найбуйней-
шае славацкае выдавецтва «Íkar».
Якраз у ім быў падрыхтаваны і па-
бачыў свет паліграфічнае выдатна-
выкананы фаліянт «1000 Slováckian
Sights and Monuments. Beautiful
Monuments of Man and Nature
(1000 славацкіх выдатных мясцін і
помнікаў)», які з год таму спrez-
ентаваў мне ў Менску славацкі
амбасадар Мар'ян Сэрватка.

Адчуванне дэжавю не пакіда-
ла, калі блукаў вулкамі сталіцы
і па ўзбряжжы Дунаю, калі па-
дымалаўся да Браціслаўскага
Града, калі гасціваў на лецішчы
у даўняга сябра Яна Коваля пад
вёску Старая Лехота, калі па-
дарожнічаў па Усходніяе Славакіі —
па Загор'і, па Трэнчинскім,
Малакарпацкім і Падунайскім
рэгіёнах, калі караскаўся на гару
Безавец, калі смакаваў з крніцы
гарачую, пад 60 градусаў(!) міне-
ралку на курорце Пещаны...

Можа, успільвалі ўсе гэтыя
краявіды і праз то, што адгле-
дзеў быў дзясяткі фотадзімкаў,
калі рыхтаваў да друку «Карот-
кую граматыку славацкай мовы»
і «Беларуска-славацкі размоўнік-
даведнік».

Першы дзень восені 2011 г.

У. Січыкаў праводзіць першую агульнанацыянальную дыктоўку

Фото Антона Магоні

ПАМФЛЕТ

РАЎНЕННЕ НА ТРЫБУНУ

Ліна КАСТЕНКА

I ўсё-ткі парад патрэбны.
Дзяржайнае свята, 20-годдзе
Незалежнасці, як жа без
парада? Гэта ж фактычна
першая такая ўрачыстая
дата — паўналеце маладой
дзяржавы. Людзі павінны
убачыць яе гонар і славу,
яе абаронную моц, яе
правадыроў і паважаных
грамадзян, пачуць рytm
чаканных крокай у самім
сэрцы сталіцы. Дагэтуль жа
так і было, а на юбілей — не
будзе!?

Таму патрэбна будаваць трывбуну. Там, дзе і заўсёды, пад велічным манументам Незалежнасці. На трывбууне павінны стаяць усе чатыры презідэнты нашай дзяржавы і прымашь парад.

Не хочуць ваенны, на ваенныя сродкі, — дык у нас жа ёсьць цэлая армія дзяржаватворцаў. Дваццаць гадоў працавалі, здзяснялі реформы, тварылі демакратычную прававую дзяржаву, якая заняла годнае месца ў свеце.

Стройнымі радамі мусяць праціці дэпутаты ўсіх скліканняў на чале са спікерамі, памочнікамі ды намеснікамі, з усім штатам і апаратам Вярхоўнай Рады, фракцыямі й камітэтамі, купшчыкамі й перабежчыкамі. Сакратарыяты ды Адміністрацыі ўсіх презідэнтаў з аддзеламі й калегіямі, нацыянальнымі радамі й кансультантамі, спічрайтарамі, дарадцамі ды рэферэнтамі. Міністры ўсіх урадаў на чале з прэм'ер-міністрамі, судзімі і несудзімі, тут існымі й недзе. Усе разлогі галінкі ўлады, на якіх шчыльна ўсёліся кіраўнікі ды ўпраўленцы ўсіх рангаў і спецыялізацый.

Словам, усё тое воінства, дзякуючы якому Украіна трывумфальна здабыла чацвёртае месца сярод найгоршых эканомік свету і з рознымі паказчыкамі даганяе як не Гінней, дык Гандурас.

Каб народ мог пабачыць, каго ён кармі і ўтримліваў 20 гадоў, чые пасяджэнні, ільготы і замежныя ваяжы, дзяржайныя дачы і курорты так шчодра аплочваў і задумаўся, нарэшце, ці варта карміць гэтакую армію яшчэ й наступныя 20 гадоў.

Павінна прадэмансстраці свае дасягненні судовая галіна ўлады, генеральныя пракуроры і намеснікі, суддзі, следчыя, а таксама міліцыя, Служба быспекі, усе аддзелы і пададзелы дзяржайных аховы — таксама цэлая армія, што стаіць на варце законаў і пакліканая зберагчы грамадства ад унутраных і знежніх небяспек.

Высока над сабою яны павінны пранесці партрэты Гангадэ і Аляксандрава, Чарнавола і Генцмана, усіх забітых і закатаваных у аддзелах міліцыі, памёршых і зніклых пры нявысветленых абставінах. Дый самазабітага дзвума стрэламі ў галаву Краўчанку, і Кірпу, і Кушнарова, чые

Ліна Кастэнка — адна з найвядомых пісьменніц сучаснай Украіны, «шасцідзесятніца».

Яна публічна адмовілася ад звання Героя Украіны, патлумачыўши тое наступным: «Палітычнай біжутэрыі не нашу».

На публіцы пазэса з'яўляецца вельмі рэдка, аднак у суязі з падрыхтоўкай да святкавання 20-цігоддзя незалежнасці Украіны яна перапыніла сваё пустэльніцтва.

Ліна Кастэнка і ёднадаць, лаўрэат Нацыянальнай прэміі Украіны імя Тараса Шаўчэнкі за 2010 год Аксана Пахлеўская, павіншавалі лідара апазіцыі — і вязня — Юлію Цімашэнку з Днём Незалежнасці — праз газету «День». Там жа Ліна Васільёна змясціла і свае развагі з нагоды «дзяржайнага юбілею», з якім «Літаратурная Беларусь» вырашила пазнаёміць і сваіх чытчоў — каб разам пераканацца, на сколькі глубока думкі славутай пісьменніцы судадносіца і на шай рэчаіснасцю.

Загадкавыя смерці шмат бы чаго высыветлілі ў чорных красвордах нашага правасуддзя.

Канстытуцыйны Суд у чырвоных мантыях нес бы перавёрнутую дагары нагамі Канстытуцыю, інтэрпрэтаваную па-рознаму ў залежнасці ад бягучых патрабнасцей улады.

Мусяці праціці суддзі-калядоўшчыкі з торбамі грошай на плячах, злобленыя і нязлоўленыя на гарачым функцыянеры і карупцыянеры, кожны з таўром

свайго злачынства, трymаючы раўненне на прэзідэнтаў свайх краін, якія таксама стаяць на трывбууне з шыльдамі на шыях, — хто што здаў за гэтыя 20 гадоў. Хто флот і яздernую зброю, хто прамысловасць і стратэгічныя аўкты, хто аранжавую рэвалюцию, хто наогул Украіну.

Так што, мабыць, гэта было слушнае раашэнне — адміністрація вайсковых парадаў, бо то ж было хоць прыедзе прэзідэнт якойсьці з суседніх дзяржай, прывітае султан Брунею. Усё ж такі міжнародны ўзровень. А цяпер нават прэзідэнт Расіі наўрадаў ці прыехаў бы. Таму што як не здавай Украіну, усё адно братній дзяржаве хочацца, каб яе проста не было. І ў Еўропе цяпер мы — ізгоі, прыстойныя палітыкі з тутэйшымі на трывбууне не стануць.

Дый народ у нас несвядомы. Яшчэ прыхопіць з сабою памідоры ці яйкі і закідае трывбууну, нягледзечы на растущую дарагівізу, або змые каго моцным струменем з брандспойта. А так ён стаіць моўчкі абапал Храпчаціка аж да Майдана, назірае гэты парад, які даўно меў бытъ, іробіць свае высновы.

Асобна калона мусяць праціці заслужаныя людзі Украіны, ва ўсім бліску орденаў і медалёў, мабыць, з пануранымі галовамі, бо нехта ж такі сумленна працаваў, а выніку не відаць, перамелены ў пашчы сістэмамі інкарпараваныя ў гэту калону, маюцца праціці Героі Украіны,

пажадана — пранумараваныя, бо калі Украіна мае столькі Герояў, дык гэта колькасць мусіць жа некалі перайсці ў якасць і прадстаўіць пераканаўчыя прыклады герайму.

Маюцца праціці рэйдары ў чорных масках, узброеныя ламамі і пісталетамі.

Дырэкторы шахтаў з тысячамі трун загінулых за гэтыя гады шахцёраў.

Банкіры, угінаючыся пад цяжарамі грошай ашуканых укладчыкаў.

Праімчаць мажоры, душачы ўсіх на сваім шляху.

Мусіць праціці маршам пятая калона з транспарантамі «Руки прочь от русского языка!». Услед — клікушы і папы з кадзіламі і пракляціямі на ўсіх, хто не яны. Меўся б вывесці на парад свой «Всеукраинский союз воинских сил» цэзка аўтамата Калашнікава, што прыдало б параду адмысловага вайсковага шарму. А таксама меліся б прадэфіліраваць усе бачныя і нябачныя блокі «русского единства», шавіністы і ксенафобы ўсіх масцей і на поўны голас нарэшце шчыра агучыць сваё крэда: «Украина для русских!»

Ва ўсёй разнастайнасці сцягай мусяць праціці паўнамоцтвамі на Украіне, ва Украіне партыі, колькі іх ёсць, нешта да двухсот, вялікіх і малых, і зусім мізэрных, з аўтарытэтнымі лідарамі на чале, нават калі нейкі лідар ачольвае сам сябе.

Горда і ўзнёсла павінны праціці «супрацьусіхі» з асатанелаю натхнельніцай «супрацьусіхства» на мяtle.

І над усім гэтым у кіеўскім небе пралятаюць яскравыя паветраныя шары — аранжавыя, бела-сінія, бела-чырвоныя, сінэ-жоўтыя і зусім чырвоныя. З іх прыветна выглядваюць алігархі і з бацькоўскай усмешкаю махачы народу рукой.

Напаследак з космасу спусціцца кіеўскі мэр, абвешаны амартызуючымі пакункамі з кітайскай грэчкай, прызымліца на прыступках мэры і паспывае любімаму электратару ў мікрофон. Гэта будзе маствацкая частка парада. Сёй-той з журналістаў выканае заецы зігзаг па пянячках прэзідэнцкай рэзідэнцыі. Прэс-сакратарка Гаранта стане грацыёны піруэт з тортом, а Генпрокуратура дасць ліха закаблукам пад «Мурку». Падпісанты вернападданніцкіх лістоў зробяць акрабатычны нумар — сабачую стойку сервілізму. Дэпутаты-кнопкацікі праігравацьмуць вітуозныя эциоды галасавання за адсутных калег. Дэпутаты-касталомы дэмансстрацьмуць маствацтва баявых прыёмаў. Міністр адукацыі жангліравацьмуць падручнікамі ўкраінскай гісторыі. Карыятыда гуманітарнай палітыкі падпірацьмуць плячом хісткую столь нашай духоўнасці. Зорка ўкраінскай эстрады, народная артыстка Украіны, праспывае новы папулярны хіт «Я дзевачка твая ў шыкоўным аўто». Парламенці дырыжор адной рукой здырыжыке аратору «Украіна для людзей», і цяперашні наш прэм'ер сыграе сола на газавай трубе.

Завярша ўсю гэту святочную феерню шэры аўтазак, абклеены партрэтамі Юліі Цімашэнка, якія прапіхваюць праз пратестуючыя натоўп «Беркуты» і «Грыфоны», абліяцішы яго, бы чорнаю ікрою, сваімі каскамі, каму ламаючы рэбры, каго збіаючы з ног, каго валочачы па асфальце.

За гэтым аўтазакам, як у Расіі калісці Пугачова, вязуць за кратаваную клетку з членам папярэдняга ўрада, эксп-міністрами унутраных спраў. З іншых клетак выглядваюць яшчэ некалькі фігурантаў сюрэралістычных судовых працэсаў.

Малады перспектывы суддзя Радзівон Кірэеў падміргвае народу брывом.

Верка Сядзючка співае свой інварыянт дзяржайнага гімна: «Шчэ нэ ўмэрла Украіна, еслі мы гуляем так!»

Чатыры прэзідэнты на трывбууне прыкладваюць руکі да сэрцаў.

Па краіне праходзіць усеўкраінская акцыя «Украіна-20». Гэта, відаць, нейкі новы тып адзначэння дзяржайных святаў. Судзячы па рекамендацыях радыё, гэта выглядае так: людзі збіаюцца ў гарадах і вёсках каля поштавоў, у святочных нацыянальных убраннях, намаляваюць на абліччах, руках і простираюць на паперы лічбу 20. Співаюць, танцуюць і абменяваюцца пажаданнямі.

Няцяжка здагадацца, якімі.

ВОДГУКІ

ЧАЛАВЕК У ПЕЙЗАЖЫ

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Іван ЛАГВІНОВІЧ. Элегія
палескага матыля: вершы.
— Мінск: Кнігазбор, 2011.
— 88 с. — (Бібліятэка Саюза
беларускіх пісьменнікаў).

Сёлета — не да паэзіі. Да пастаў таксама мала справы. У палітычнай калатнечы нават самое існаванне беларускай літаратуры падаеца неабязважным; сацыяльныя пытанні (чытай «матэрыйальныя») засланяюць усе астатнія. Для газетнай прасторы смерць паэта таксама — інфармацыйная нагода, прычына з'яўлення кароткай нататкі, якая наўрад ці збярэ вялікі рэйтынг і мноства каментароў.

Іван Лагвіновіч, выбавіўшыся нядайна ад зямных турбот, застаўся тэкстам, які сёння і належыць прачытаць — бо выйшла яго апошняя, пасмартонная кніга «Элегія палескага матыля».

У пасмартонны зборнік, складзены Леанідам Галубовічам і Анатолем Сідарэвічам, увайшлі новыя вершы, а таксама выбраныя творы з папярэдніх кніг Лагвіновіча: «Разлук выраёвых», «Ліда юдолі», «Пальновых кветак», «Далёлага і блізкага», «Піліпайкі». Падбара-

Іван ЛАГВІНОВІЧ

лася, зразумела, самае лепшае. У прыватнасці, добра паказана майстэрства: гнуткасць радка, метафора, парапнанне. Сілабатоніка Лагвіновіча і праўда выканана ў лепшых традыцыйных класічных, традыцыйных «ціхай» ліркі. То ж можна сказаць і пра іншага гаротнага паэта мяжы — Васіля Гадульку. Аднак у кожнага з добрых паэтаў ёсьць свае перавагі і моманты найбольшай выказана: тэя месцы, дзе творы выходзяць за межы абрачай паэтыкі ў сферу ўласных адзінковых адкрыццяў — і тады пры чытанні раптам уз-

нікае ўспышка, імгненная сугучнасць з тэкстам і аўтарам. Бадай, тыя, хто любяць паэзію як такую, заўсёды пішуць (ці пісалі альбо жадалі б пісаць вершы). І калі раптам бачаць у іншым творы гэтую ўспышку — нібы далучаюцца да самога працэсу стварэння твора, адчуваюць як нечакана паддалася «небытия броня» і на свет выйшла нешта невядомае, да таго адсутнае. Ёсьць такія «разры́радкі» ў многіх паэтаў, але, ясная рэч, у кожнага яны адрозныя, запоўненыя ўласным напластваным і згушчаным зместам. Для Гадулькі такім свяцільнікам у пасудзіне стала ўласная экзістэнцыя, адлюстраванне трагедыі свайго жыцця ў форме лірыйных мініяцюр. Для Лагвіновіча гэтым стрыжнем з'яўляецца сам навакольны беларускі свет, менавіта ў ім элегічны паэт знаходзіць адпаведнасць уласным уяўленням пра гармонію.

Еднасць з наваколлем — ад любові да яго. Безумоўна, з'ява гэтая звязана з нашым фальклорам, якому паэт часта свядома наследуе, аднак, паводле Багдановічавага запавету, не спрашчае, не прафануе народную культуру, але напаўніе архаічны паралелізм новымі сэнсамі:

Занявесцілася алычына
Ў заваконні кватэры маёй:

Прыручила мяне, прывучыла
Размаўляюць, як з паненкаю, з ёй...

Прайду ста метраў —
І дранцаюць ногі,
To ў паясніцы, то ў баку кальне...
Вандровак пешых дальняі дарогі
Смуглой тутгі закрыты для мяне.
Збляднё мой свет на колеры і гукі...
Цяпер Нясвіж далёкі, як Парыж.
...Вучуся складваць
На грудзіне руکі,
Каб правільны атрымліваўся
крыж.

Слоўных штукарстваў тут не знайдзе. Так, часам бачна, як аўтар падбірае слова, жадае сказаць лепш, крыху «прыгожа». Ды «ухліваць» аб майстэрстве не будзем. У Івана Лагвіновіча тое ад традыцый, якой ён наследуе. І гэта таксама натуральна ў нейкім сэнсе.

Гэта книга пра жыццё чалавека на самоце: ён ходзіць па сваёй зямлі, убачанай пасля доўгіх гадоў данецкай шахты; ён адкрывае ўсё нанова; ён нешта гаворыць і, зрешты, праста хоча, каб яго паслухалі, — больш нічога.

Калі чытачу цікавы такі чалавек, калі яму наогул цікавы чалавек, то не прыслухаща да голасу паэта немагчыма. Пры ўмове, што вы, канечне, яшчэ маеце патрэбу ў суразмоўцы. Сам Іван Лагвіновіч наконт уласнай паэтычнай славы ілюзій не меў:

Смерць мая не стане цяжкай
стратай.
Роспач вашых сэрцаў не кране.
Я не быў ніколі Герастратам.
Хутка вы забудзеце мяне.

Выказаўся, развітаўся, сыйшоў.
Абсалютна беларускі паэт.
Яшчэ аднаго няма...

Іван Лагвіновіч

дзесьці ў мінулым, ён праходзіць міма цябе. Калі ты шпацыравала па яго вуліцах і бачыла яго, а не прымушала быць прости незадаважным фонам? Раман вярнуў табе горад ва ўсёй яго паўнаце, няхай і горад мінулага з зачарованнем успаміну. Раман стаў для цябе Чарадзейным Ліхтаром Мінулага, у адрозненне ад сустрэлага ў ім Чарадзейнага Ліхтара Будучыні. Але рух наступрач адбýгся.

...Юная душа адпраўляецца ў самастойнае вандраванне, можа быць раней часу адараўшыся ад родных людзей, а дакладней — з юнацкім максімалізмам акунуўшыся ў звабнае вакольнае дарослае жыццё з яго прынадамі, падзеямі, пачуццямі, сябрамі і сяброўкамі. Непарушанай застаецца толькі цесная сувязь з горадам, бо ён і ёсьць жыццё ў поўнай яго праіве. Жыццё, якое дадзена герою, ўсё — Мінск, што змяняецца разам з узростам і душой Шуры.

Выдатна выпісаныя харектары герояў, выпуклая, запамінальна. Вось яны ўсе перад тобой: Валодзя Карпікаў або Карп, Тэадор Бярозкін, ён жа Тэд, Яшка Эштгайн, Люсік Энгельгардт, ён жа Люс або Геман, які скача з вакна школы ад вартаўніка Кваземоды... Дзясяткі іншых... Але галоўная, вядома, Саша, цёзка героя, супладная з ім у імкненні нацешыца жыццём і маладосцю. Толькі калі «Лакомкі» можна было злавіць такую салодкую дзячучыню, якая таксама была ў тым жа чакані чагосці незвычайнага, у пошуку кахання. І герой без рамантых «воздыханий» ды

ляваенных гадоў, не тыя бравурныя, якія і цяпер спяваюць людзі розных пакаленняў, а рамансы Вярцінскага, Лешчанкі, Козіна пранізываюць уесь тэкст. Яны як лейтматыў суправаджаюць героя, які з галавой акунаецца ў першае сур'ёзнае пачуццё, яны ўсе пра каханне, расстанне, здраўды, нуду і зноў каханне...

Можа быць, цяпер яны здаюцца праставатымі і аднастайнымі, але за кожнай песніяй захоўваецца настрой, які паланяў герояў у іх юныя гады, сustrечы, якія хвалявалі іх і здаваліся самымі галоўнымі: «Черные глаза», «Моя Марусечка», «Все, что было», «Скажите, почему»...

Мноства дэталяў, адценняў пачуццяў, якія суправаджаюць маладога чалавека напрыканцы школы, настолькі індывідуальных, але ўжо і ўсеагульных, тут жа раскрываюцца ў твай памяці, набліжаюць тэкст рамана да пудоўнай назывы прустаўская «У

Такое вымроене каханне не можа проста мінуць, яно павінна трагічна загінуць. Усё ўзарвана, як і мінулае жыццё, і застаецца толькі ўспамін, смутны або яркі, але нязменна шчымліў...

еца, правісае, дык дыялогі, па-майстэрску выпісаныя, нязменна захапляюць і залучаюць у прастору тэкста, выводзяць яго (разам са шматлікімі ўдалымі апісаннямі падзеяў і дзён) на зрокавы ўзвышеньне. Гэтыя маладыя людзі жылі, выхопліваючы ўсё, што было адбрана папярэднімі гадамі вайны. Іх захоплівалі адны фільмы, адны і тыя ж кнігі, імёны, песні. Дарэчы, песні пас-

пошуках згубленага часу». Так, гэта ў твай раннія маладосці дні былі доўгімі і напоўненымі нудой марнавання часу, бо час быў бясконцым. Гэта твай душа стамлялася ў прадчуванні чагосці вось-вось маючага адбыцца, і ты адпраўляўся блукаць па вуліцах у пошуках гэтага выпадку, і цябе перападніла і падштурхнуўала адчуванне неабходнасці і важнасці ўсяго і сваёй маладой сілы.

Аказваецца, не ёсць. Час пакідае нам нямногае з мінулых гадоў. За межы асобнага чалавечага жыцця можа выйсці радок, калі ён аплачаны сапраўдным пачуццём, калі ён таленавіты.

Такія радкі здарыліся ў гэтым рамане. Дзякуючы аўтару.

Таццяна АЛЕШКА

Александр СТАНЮТА. Сцэны из мінскай жыцці: роман, повесть, рассказы, очеркі.
— Мінск, 2011.

Александр СТАНЮТА

Новы раман Аляксандра Станиуты «Мінскія любові» з анансаванай кнігі — апошні твор пісьменніка, які нядайна пайшоў ад нас...

Галоўная вартасць рамана — падрабязна данесена да нас жыццё падлетка, з усім яго калаўрятам і рэаліямі, якія адышлі ў мінулае...

Дзе гэта ўсё — і шум вячэрняга горада, і старыя вуліцы, і знаёмыя дамы? Ты сядзіш днімі за кампьютерам, вечары праводзіш за кнігамі, у лепшым выпадку на террасе сваёй загараднай хаты, перасоўваешся па горадзе на машыне, а горад... ён застаўся

ПАЧАТАК

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА: «ЖЫЦЦЁ ЦІКАВЕЙШАЕ ЗА МІФІЧНЫЯ ПРЫДУМКІ»

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА
нарадзіўся 17 кастрычніка
1988 года. Сёлета скончыў
гісторычны факультэт БДУ па
спецыяльнасці «Айчынная
гісторыя» і пачаў працаўцаў у
адноўленым Нясвіжскім музее.

Дэбютаваў у дадатку
«Літаратурная Беларусь»
«Новага часу» творам
«Аповесць пра чалавека, які не
хацеў быць Богам».

У 2011 годзе атрымаў
заахвочвальную прэмію імя
Максіма Багдановіча ад Саюза
беларускіх пісьменнікаў і
Беларускага ПЭН-цэнтра ў
намінацыі «Проза» і выдаў
сваю першую кнігу «Лебедзі
паміраюць разам». 10 верасня
у мінскай «Галерэі «У»

прайшла яе прэзентацыя.

— Сяргей, кім марылася
стаць у дзяцінстве? І ці думала
лася на гісторычным факульте
тэце, што лёс звяза с філалогіей, з пісьменствам?

— Гэта можа падацца дзіўным, але я не памятаю, кім я хацеў стаць у дзяцінстве. Але каму ў дзесені гадоў не марацца прыгоды? Прынамсі, гэтыя рамантычныя мары і цяпер засталіся са мной... Я люблю шукань прыгоды і рабіць авантурныя ўчынкі.

Між тым, я думаў, што калі-небудзь я, як мінімум, буду спрабаваць пісаць мастацкія творы. Былі нейкія няўдалыя спробы, штосьці даводзіліся да заканчэння, штосьці пакідаліся на сярэдзіне, але нязменна гэта мне не падабалася. Пару разоў увогуле расчароўваўся ў гэтым занятку, але ўсё ж праца пісаць узяла верх...

— Якія адчуванні былі, калі узяў у рукі сваю першую кнігу — ведаючы пра цяжкасці дэбютаваць і надрукавацца?

— Асаблівых нейкіх пачуццяў не было, наплённа з-за таго што гэтыя працэс зацягнуўся і кніга выйшла з друку куды пазней, чым я пісанаваў. Потым гэтая падзея наўпрост стала ў шэраг іншых, не менш яскравых, таму, хоць, канешне, нельга сказаць, што я не адчуў усё паўнаты момант, але вастрыня неік прытупілася. Але ўвесь час я цудоўна разумеў, што без падтрымкі Саюза беларускіх пісьменнікаў і ПЭН-цэнтра, без прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча гэту кнігу я не выдаў бы яшчэ гады з два, і за гэта я вельмі удзячны. Прыемна было, нарэшце, патрымаць плён сваёй працы ў руках.

— Як пачыналіся заняткі літаратурай? Хто з пісьменнікаў «паўплываў»?

— Пачыналася спонтанна. Заўжды цягнула неік рэалізацца на паперы свае думкі, каб не згубіць цікавыя рэчы, цікавыя сюжэты. Спрабаваў рабіць штосьці ўжо даўно, але, канешне, першай сур'ёзнай справай стала

«Аповесць пра чалавека, які не хацеў быць Богам». Потым было ўжо лягчэй, бар'ер дэбюту быў «узяты».

А што тычыцца таго, хто паўплываў... Арыенціраў было шмат, з сусветных Рэмарк, крыху раней былі Дзюома, Гюго, з сучасных Вішнеўскі. Калі браць беларусаў, то гэта, канешне, Васіль Быкаў. Спадабалася творчасць Віктара Марціновіча сваёй стылістыкай і смеласцю. Але гэта то, што толькі падабалася і, у пэўнай ступені, фарміравала светапогляд, як жыщёвы, так і літаратурны. Калі ж браць наўнікі куміраў з пісьменніцкага свету, то такога магу назваць толькі аднаго — Караткевіча. Ён стаў для мяне сапраўдным літаратурным Богам і геніем. Прычым так атрымалася не адразу. Хоць сказаць, што мой улюблёны пісьменнік менавіта ён, я мог ужо пасля прачытання «Каласоў», на недасяжную для мяне вышыню ён узняўся на маім уласным Алімпе толькі пасля таго, як я паклаў на стол прычытаныя «Леаніды

не вярнуцца да Зямлі». Гэта тая кніга, якая ў свой час наўпрост узарвала маю свядомасць і перакрэсліла ўсе мае ўяўленні аб tym, якія эмоцыі можна атрымаць ад мастацкага твора. Простая гісторыя насамрэч (будзем спрападлівымі) звычайнай для пасляваеннага часу чалавечай трагедыі апісана з такой геніяльнасцю, такай кранальнасцю, якой я не сустракаў ні ў каго, з такім фантанам эмоций, што, часам, у мяне ўзікала думка, што кошт такога таленту і такай магутнасці — закладзеная ў ламбард Д'яблу ўласная жывая душа. Хоць, напэўна, нават Д'ябал не змог бы даць столькі таленту. Каб мець яго, трэба быць Богам самому — для мяне Караткевіч і стаў Богам, а «Леаніды...» — Бібліяй.

— Якія маладому пісьменніку бачыцца сучасная беларуская і сусветная літаратура?

Мастацкая літаратура немагчыма без фантазіі аўтара, але няма нічога добра, я лічу, калі яна пачынаецца ёй і ёй жа скончваецца

— Цяжкае пытанне. Тым цяжэй на яго адказаць, што сучаснай літаратуры атрымліваецца чытаць няшмат — больш чытацца і перечытацца класіка, як сусветная, так і беларуская. З сучасных беларускіх літаратараў хацелася б адзначыць Віталя Рыжкова. Сваёй уласнай стылістыкай вельмі падкупляе Віктар Марціновіч. Падабаецца цэлы шэраг вершаў Славаміра Адамовіча.

З замежных аўтараў... верагодна, Януш Вішнеўскі, але толькі не яго раскрученая бэстсэлеры кшталту «Самотнасці ў сеці», а маленькія апавяданні, як, напрыклад, «Anorexia nervosa».

— Што найбольш атрымалаўся ў тваёй першай кнізе, якія бачацца недахопы?

— Як мne падаецца, найлепш за ўсё атрымалася сама задумка, сюжэтная лінія. Гэта тычыцца як «Аповесці пра чалавека, які не

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА

з пахавальных ямаў — цалкам рэальныя, гэта тычыцца і такіх незвычайных артэфактаў, як футбольныя бутсы, партсігары з цыгарэтнай паперай. Медалік «O, Maryjo, Bez Grzechu Rocceta, módl się za nami, którysi się do Siebie uciekają» таксама абсалютна рэальны... Дарэчы, у мяне самога з ім звязаныя пэўныя вельмі цікавыя падзеі, але гэта зусім асобная гісторыя...

Увогуле, рэальная жыццё больш цікавае за нейкія міфічныя прыдумкі. Таму я рабіць сюжэты з рэальных падзеяў заўжды цікавей. Такія сюжэты захапляюць больш, кранаюць больш, з іх патыхае жыццём. Безумоўна, мастацкая літаратура немагчыма без фантазіі аўтара, але няма нічога добра, я лічу, калі яна пачынаецца ёй і ёй жа скончваецца.

— Які літаратурны персанаж лічыш эталонным, узорам для пераймання ў жыцці і літаратуры?

— Такіх магу назваць некалькі. Але адзначыць хачу аднаго — таго, які застаўся яшчэ з дзяцінства, — героя серыі раманаў Аляксандра Дзюома графа Дэ ла Фэр, больш вядомага як Атос. Этalon сібра, этalon мужчыны, мужны, маўклівы, разважлівы і адукаваны. Чалавек, які перажыў цэлы стос уласных трагедый і пры гэтым зрабіўся толькі яшчэ больш моцным і ўпэўненым у сваім шляху і сваіх сілах. Ён геніяльна апісаны Дзюома, апісаны так, што складваецца ўражанне, што менавіта граф Дэ ла Фэр, а не д'Артаньян, быў улюблёным персанажам самога пісьменніка. Да таго ж, пры ўсіх хібах савецкай экранізацыі рамана, інтэрпрэтацыя асобы Атоса акцёрам Веніамінам Смехавым, на маю думку, атрымалася проста шыкоўнай: граф выглядае менавіта такім, якім і мусіць быць — чалавекам, які без жалю раздае сябе сваім сібрам, ахвяруе ўсім, што мае, адважна змагаецца і пры гэтым застаецца нязменным лірыйным героям з вачымы, у якіх, здаецца, можа патануць цэлы свет з усімі ягонымі tryvogamі і надзеямі, з усім болем і пачуццямі.

Нездарма ад самага дзяцінства мне хацелася імкнучы да таго, каб быць хоць трошачку падобным на такога чалавека. І, хоць гэта нерэальна, але памкненні яшчэ нікто ніколі не забараняў, імкнучы да лепшага — натуральнае жаданне любога нармалёвага чалавека.

Шмат хто пытаецца ў мяне: што значыць подпіс De la Fere пад апошняй аповесцю маёй кнігі. Гэты подпіс — маё імкненне стаць лепшым, стаць больш добрым, больш справядлівым і, у той жа час, больш моцным і tryvalym da usyago, што выпрабуе на злом. Першая кніга і ёсць адзін з іспытаваў на tryvalaszc. Хочацца верыць, што я яго паспяхова здаў. Час пакажа.

— Дзякую за размову. I дай Бог табе і моцы, і tryvalaszc, і талент!

Янка СКРЫДЛЕЎСКИ

► КАЛЕЙДАСКОП

ЗАБАРОНЕНЫЯ АЎТАРЫ ЎЗША: ВОНЭГУТ, МУРАКАМІ, КОНАН ДОЙЛ

Сёлета з 24 верасня па 1 каstryчніка ў ЗША адзначаюць так званы Тыдзень забароненых кніг (Banned Books Week). Гэта штогадовая акцыя праходзіць у краіне «калыцы дэмакратыі» з 1982 года і мае на мэце як найболей прыцягнучу увагу грамадскасці да прыкрай з'явы кніжнай цэнзуры ў Злучаных Штатах.

Адной з асаблівасцяў правядзення сёлетній акцыі стане ўдзел аматараў «забароненых кніг» з усяго свету ў інтэрнэт-чытаннях на канале youtube. Удзельнікам праекту прапануецца запісаць чытанне ўрыўку з кнігі, якая знаходзіцца ў спісах «забароненай літаратурнай класікі» або «часта аспречаных кніг», складзеных Амерыканскай Бібліятэчнай Асацыяцый (American Library Association (ALA)).

Штогод Офіс за Інтэлектуальную Свабоду (Office for Intellectual Freedom), які працуе пры ALA, фіксуе сотні выпадкаў, калі пільныя бацькі і настаўнікі амерыканскіх школ просіць зняць з паліцаў бібліятэкі ці выклочыць з навучальнай праграмы кнігі, якія, на іх думку, могуць нашкодзіць кволай дзіцячай психіцы.

Сярод лідэраў «забароненых» амерыканскіх кніг у ХХІ стагоддзі — кніга Пэтэра Парнэла і Джасціна Рычардсана «3 Танга ix тро» («And Tango Makes Three») (2005). Гэта гісторыя двух пінгвінаў-гэяў, якія разам выседжаюць падкладзене ім яйка, заснаваная на рэальных падзеях. Кніга ачольвала спіс Амерыканскай Бібліятэчнай Асацыяцый ў 2006, 2007, 2008 і 2010 гадах. Праўда, у 2009 апінулася ўсяго толькі на другім месцы.

Курт Вонэгут

Хто стане сёлетнім лідэрам па забаронах, пакуль невядома. Аднак у жніўні англомоўная прэса паведаміла пра новы скандал. У адной са школаў штата Місуры школьнік пастараваў паказіць знакаміты раман Курта Вонэгута «Бойня №5», або Крыжовы паход дзетак» (перакладзены на беларускую Паўлам Касцюковічам) з навучальнай

праграмы і школьнай бібліятэki пасля газетнага артыкула прафесара мясцовага ўніверсітэта. Ў эслі Скрогінса, які, дарэчы, выхоўвае дзяцей дома. Паводле яго, кніга «ўтрымлівае грубыя выразы, якія б прымусілі пачырванець ад сораму нават матроса», да таго ж раман змяшчае сцэны гвалту, лютасці і сексу.

Згодна з Першай папраўкай да Канстытуцыі ЗША школьнікі савет не мае права забароніць кнігу на ідзялагічных ці ётыхных падставах, а таму папросту быў забаронены доступ да тэкстаў дзяцей пойнага ўзросту. Адзін з сябраў савету паабязаў, што вучні ўсё ж змогуць чытаць забароненую кнігі падчас дадатковых заняткаў, але толькі з дазволу бацькоў.

Падзеі з забаронай знакамітага аўтараў забароненага рамана не пакінулі ў баку і прыхільнікаў творчасці Вонэгута. Мемарыяльная бібліятэка яго імя прапанавала школьнікам той самай школы ў Місуре 150 бясплатных асобнікаў «Бойня №5», падараваных ананімным мецэнатам. «Мы не пропануем вам палюбіць гэтую кнігу... мы толькі хочам, каб вы прачыталі яе і зрабілі для сябе высновы», — кажа Джулія Уайтхэд, кіраўнік Мемарыяльнай бібліятэкі, у сваім пасланні «Спыніце вар'яцтва!» на сایце сваіх арганізацый.

Варты адзначыць, што з моманту публікацыі ў 1969 годзе раман «Бойня №5» быў забаронены або доступ да яго амняжоўвалі прынамсі 18 разоў. У 1973 годзе ў адной са школаў штата Паўночная

Дакота 32 асобнікі былі папросту спалены ў школьнай печцы.

Але Вонэгут — не адзінай літаратурнай знакамітасць, якую сёлета забаранялі ў школах ЗША. Раман японца Харукі Муракамі «Нарвежскі лес», перакладзены на сорак моваў свету, прыбралі са спісу для летняга чытання ў школьнай акурузе Манро-Таўншып штату Нью-Джэрсі. Прывычнай такога расэння сталі шматлікія бацькоўскія скаргі, скіраваныя ў савет па школьнай адукцыі акургі. Па меркаванні бацькоў, «вучням дзясятага класа не варта чытаць твор, у якім апісваецца, як лесбіянкі займаюцца каханнем».

Дзеянне папулярнага рамана Муракамі «Нарвежскі лес», напісанага ў 1987 годзе, адбываецца ў Токіё 1960-х гадоў. У кнізе распавядаецца гісторыя 19-гадовага студэнта Таору і яго стасунка з дзвюма дзяўчынамі. Гэта самы знакаміты раман Харукі Муракамі, прададзены 10-мільённым накладам па-японску і накладам у 2,6 мільёнаў асобнікаў у перакладзе. У 2010 годзе выйшла экранізацыя кнігі.

У інтэрнэт-журнале Fox News прадстаўнік савета па сямейных даследаваннях Пітэр Спрыг выказаўся, што «факт трапляння кнігі ў спіс падобнай літаратуры тлумачыць, чаму амерыканцы ўсё радзей аддаюць сваіх дзяцей у бясплатныя школы».

Галоўны ж школьнік інспектар акургі Манро-Таўншып Чак Эрлінг адзначыў, што спіс літаратуры на лета складаў камітэт з настаўнікаў, бібліятэкару і школьнай адміністрацыі: «Яны чытаюць гэтыя кнігі. І яны не пабачылі ў кнігах недарэчнасці, грунтуючыся на той мове, якую там ужытая, простай мове з вуліцы». «Мы не спрабавалі распачаць спрэчкі. Мы папросту спрабавалі заахвоціць вучняў да чытання», — зазначыў ён.

Але часам пад забарону падпадаюць, здавалася, зусім няявінныя аўтары. У амерыканскім штаце Вірджынія са школьнай праграмы выключылі дэтэктывную аповесць Артура Конана Дойла «Энцюд у барвовым», палічыўшы яе абразлівай для вучняў мармонаў.

«Энцюд у барвовым» прысвечаны расследаванню забойства двух мармонаў, якія прымушалі дзяўчыну выйсці замуж за аднаго з іх. Таксама ў аповесці Дойла апісвае асаблівасці побыту мармонаў. На думку прыхільнікаў гэтага рэлігійнага вучэння, такія апісанні абражаютъ вернікаў і не мусяць выкладацца дзесяцям у школах.

«У гэтым творы недакладныя рэлігійныя факты. Дзесяці пачынаюць вывучаць амерыканскую рэлігію з непісьменнай крыніцай. Мы лічым, што кнігу Дойла абавязкова трэба выключыць з праграмы школьнага чытання», — паскардзілася маці аднаго з вучняў, Брэт Стывенсан, у мясцовую газету.

Забароненую аповесць працінуюць замяніць на «Сабаку Баскервіллю».

АЛЬБЕРА КАМЮ ЗАБІЮ... СССР?

Альбер Камю

Паводле італьянскага выдання «Corriere della Sera», Нобелеўскі лаўрэат Альбер Камю, які па афіцыйнай версіі загінуў у 1960 годзе ў аўтакатастрофе, мог быць забіты агентамі КДБ за крыйтыку савецкай улады.

Выданне спасылаеца на італьянскага вучонага і паэта Джавані Катэлі (Giovanni Catelli), які займается вывучэннем дзённікаў знакамітага чэшскага паэта і перакладчыка Яна Забраны (Jan Zábrana).

«Я чую нешта дзіўнае з вуснаў чалавека, які шмат ведаў і меў вельмі добра інфармаваныя крыйніцы. Паводле яго, аварыя, якая каштавала Альбуру Камю жышцца ў 1960 годзе, была арганізаваная савецкімі шпіёнамі. Яны пашкодзілі шыну аўтамабіля, скарыстаўшы складанае абсталяванне, што парэзала ці праціравала кола падчас руху.

Загад быў аддадзены асабістам Шапілавым [Дэмітры Шапілаў — тагачасны міністр замежных спраў СССР] у адказ на артыкул, надрукаваны ў «Franc-tireur» у сакавіку 1957, у якім Камю раскрытыкаў яго за падзеі ў Венгрыі, — піша ў сваім дзённіку Забрана. У тым артыкуле фігуруе выраз «Шапілаўская разня» — менавіта так французскі пісьменнік і філософ назваў падаўленне

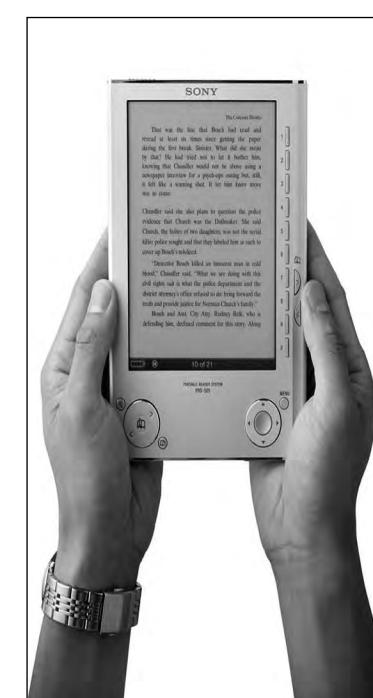
► ноў-хаў
**ЭЛЕКТРОННЫЯ КНІГІ:
ЧЫТАЧУ — САҮНД-ТРЭК, АЎТАРУ — ПЫТАННЕ**

Вытворцы электронных кніг ідуць на ўсё новыя крокі, максімальная спрабаўчы выкарыстоўваць магчымасці, якія дае малады канкурэнт старых добрых папяровых кніг.

Напрыклад, амерыканская кампанія «Booktrack» плаўніце выдаваць кнігі, дадаючы саўнд-трэкі, сінхронізаваныя з хуткасцю чытання кожнага асобнага карыстальніка «Ipad» і іншых планшэтавых. Спэцыяльны алгарытм дазваляе адсочаваць тэмп чытання і падладжваць пад яго хуткасць гукавога суправаджэння. У выніку музыка і гукавыя эффекты адпавядаюць дзеянню ў творы.

Першай кнігай, якая выйшла па новай сістэме, стаў раман для падліткаў «Сіла шасці» («The Power of Six»), выдадзены кампаніяй «HarperCollins». У хуткім часе такім жа чынам «Booktrack» плануе выдаць «Прыгоды Гекельберы Фіна», «Джэйн Эйр», «Рамэа і Джульєту» ды «Трошкушкі».

На восень кампанія «Booktrack» запланавала вы-

хад «гукавога» зборніка апавяданняў Салмана Рушдзі «На поўдні» («In the South»). Яго агучыць сімфанічны аркестр Новай Зеланды.

Аднак навінка не ўсім прыйшла да душы. На думку некаторых пісьменнікаў, музыка і шумы могуць адцягваць увагу чытачу падчас чытан-

ня, перашкаджаючы ўяўленню, якое толькі стымулюе аповед.

А вось кніжная крама «Amazon», распрацоўшы электроннага прыстасавання для чытання «Kindle», спрабуе скарыстаць інтэрактыўнасць рыдэраў у іншымі ключы. Цяпер чытачы змогуць задаваць пытанні пісьменнікам праста са свайго рыдэра.

Сістэма працуе наступным чынам. У электроннай кнізе, над якой занурыўся дапытлівы чытач, ён выдзяляе фрагмент, піша да яго пытанне (памерам не больш за 100 знакаў) і дадае тэг @author. Пытанне адразу ж трапляе да аўтара кнігі, а той, выконваючы абавязкі контракту з кніжнымі гігантамі «Amazon», абавязаны чытачу адказаць.

Праўда, паведамляеца, што ў спісе аўтараў, якія пагадзіліся на такія нялюдскія ўмовы, пакуль усяго толькі дзясяткі два пісьменнікаў. Ці пагодзіліца на адкрыцця літаральна кожнаму чытачу зоркі сусветнай літаратуры, пакуль не вядома.

Паводле замежных інтэрнэт-рэурсаў і часопіса «PрайздіСвет»

Падрыхтавала Ю.Цімафеева